

Strukturni skladi EU v Sloveniji

REPUBLIKA SLOVENIJA

SLUŽBA VLADE RS ZA LOKALNO SAMOUPRAVO IN REGIONALNO POLITIKO

MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

Projekt celovitega razvoja območja tretje razvojne osi

Zvezek 5:

Okoljski del

Naročnik:

Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalni razvoj
Ministrstvo za okolje in prostor

Ta dokument je nastal s finančno podporo strukturnih skladov EU.

Odgovorni predstavniki naročnika:

Dražen Levojevič (SVRSLSRR)
Mag. Helena Šolar (MOP)

Naloga:

Projekt celovitega razvoja območja tretje razvojne osi

Številka pogodbe:

MOP: 3083-1/2006-537
Omega Consult: 55/06

Izdelovalec:

Omega Consult, projektni management, d.o.o. Ljubljana

Odgovorni vodja projekta:

Bruno Bensa, univ. dipl. inž. grad.

Člani projektne skupine:

mag. Jure Miljevič, univ. dipl. inž. grad.
David Krivec, univ. dipl. soc.
mag. Marko Kristl, univ. dipl. ekon.
Nina Bolko, univ. dipl. polit.
dr. Marko Šetinc, univ. dipl. ing. kem. ing.
dr. Heda Kočevar, univ. dipl. inž. geol.
Matjaž Oberžan, univ. dipl. ekon.
Robert Rupar, univ. dipl. inž. grad.
Miha Podgoršek, univ. dipl. inž. grad.
Tomaž Plesec, univ. dipl. geog.
Blaž Žabkar, prof. geog., zgod.
Aljaž Bole, stroj. teh.

Predmetne oznake:

Gesla: Regionalni razvoj, prometna infrastruktura, okoljska študija, ranljivost okolja
Keywords: Regional development, transport infrastructure, environmental study, environmental vulnerability

Šifra naloge:

12/06-RN-SL

Odgovorni nosilec projekta:
Bruno Bensa

Direktor:
Bruno Bensa

Ljubljana, november 2006

Copyright © Republika Slovenija, Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalni razvoj ter Ministrstvo za okolje in prostor, 2006.
(Besedilo je avtorsko zaščiteno. Zaščita vključuje vsako uporabo besedila, ki ni v skladu z Zakonom o avtorskih pravicah ter vsako reproduciranje, kopiranje, mikrofilmanje – ne glede na tehniko – celote ali posameznih delov.)

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	1
1.1	POMEN OKOLJSKEGA VREDNOTENJA	1
1.2	STRATEŠKA PRESOJA VPLIVOV NA OKOLJE	1
1.3	METODOLOGIJA SPVO.....	2
1.4	NAMEN IN CILJI NALOGE.....	3
1.5	SESTAVA POROČILA.....	3
1.6	ORIS VSEBINE IN GLAVNIH CILJEV "PROJEKTA CELOVITEGA RAZVOJA TRETJE RAZVOJNE OSI"	4
2	OKOLJEVARSTVENI CILJI V SLOVENSKIH STRATEŠKIH DOKUMENTIH.....	5
3	ZNAČILNOSTI IN USMERITVE REGIJ TER STANJE OKOLJA NA PODROČJU TRETJE RAZVOJNE OSI.....	9
3.1	KOROŠKA REGIJA	9
3.1.1	Splošne značilnosti.....	9
3.1.2	Stanje okolja.....	10
3.1.3	Prednostne usmeritve	10
3.2	SAVINJSKA REGIJA	11
3.2.1	Splošne značilnosti.....	11
3.2.2	Stanje okolja.....	12
3.2.3	Prednostne usmeritve	13
3.3	ZASAVSKA REGIJA.....	14
3.3.1	Splošne značilnosti.....	14
3.3.2	Stanje okolja.....	15
3.3.3	Prednostne usmeritve	15
3.4	SPODNJEPOSavska REGIJA	16
3.4.1	Splošne značilnosti.....	16
3.4.2	Stanje okolja.....	17
3.4.3	Prednostne usmeritve	18
3.5	REGIJA JUGOVZHODNA SLOVENIJA	19
3.5.1	Splošne značilnosti.....	19
3.5.2	Stanje okolja.....	20
3.5.3	Prednostne usmeritve	21
3.6	OBMOČJE TRETJE RAZVOJNE OSI.....	22
4	ZNAČILNOSTI OBMOČIJ POSEBNEGA OKOLJSKEGA POMENA.....	24
4.1	OHRANJANJE BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI.....	24
4.1.1	Rastlinske in živalske vrste ter habitatni tipi.....	24
4.1.2	Posebna varovana območja	24
4.2	OHRANJANJE NARAVNIH VREDNOT	25
4.3	NAJBOLJŠA KMETIJSKA ZEMLJIŠČA.....	26
4.4	GOZDOVI.....	27
4.5	VODE.....	27
4.6	KULturna DEDIŠČINA	27
5	VERJETNI ZNATNI VPLIVI NA OKOLJE IN UKREPI ZA NJIHOVO ZMANJŠANJE	29
5.1	GEOSFERA	29
5.2	VODE.....	30
5.3	ZRAK IN PODNEBJE	31
5.4	BIOSFERA IN BIOTSKA RAZNOVRSTNOST	31
5.5	PREBIVALSTVO IN ZDRAVJE LJUDI	32
5.6	KULturna DEDIŠČINA	33
5.7	KRAJINA.....	34
5.8	MATERIALNE DOBRINE.....	34
5.9	POVZETEK	34
6	OCENA RANLJIVOSTI OKOLJA	36

6.1	METODOLOGIJA DELA	36
6.2	OPIS PODATKOVNIH VIROV	36
6.3	IZDELAVA POTEKA KORIDORJEV	37
6.4	RAZPRAVA	43
6.5	OKOLJSKE ZNAČILNOSTI PODROČIJ, KI BI LAHKO BILA PRIZADETA	43
7	ZAKLJUČKI	45
8	LITERATURA IN VIRI	46
8.1	CITIRANI VIRI IN LITERATURA	46
8.2	DRUGI UPORABLJENI VIRI IN LITERATURA	48
8.3	UPORABLJENA PROGRAMSKA OPREMA	48
9	PRILOGE	49

SLOVAR UPORABLJENIH KRATIC

BDP	bruto družbeni proizvod
CPVO	celovita presoja vplivov na okolje
EPO	ekološko pomembna območja
EU	Evropska unija
GeoZS	Geološki zavod Slovenije
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
MK	Ministrstvo za kulturo
NPVO	Nacionalni program varstva okolja
PVO	presoja vplivov na okolje
RRA	Regionalne razvojne agencije
RRP	Regionalni razvojni program
RS	Republika Slovenija
SPRS	Strategija prostorskega razvoja Slovenije
SPVO	Strateška presoja vplivov na okolje
SRS	Strategija razvoja Slovenije
SWOT	analiza prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti (angl. <i>Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats</i>)
UL RS	Uradni list Republike Slovenije
ZON	Zakon o ohranjanju narave
ZVO	Zakon o varstvu okolja

1 UVOD

Končno poročilo naloge "Projekt celovitega razvoja območja tretje razvojne osi" je razdeljeno na posamezne vsebinske sklope in izdelano v obliki petih zvezkov ter povzetka. Zvezki so razdeljeni na zbirno poročilo (zvezek 1), družbeni in ekonomski del (zvezek 2), prometni del (zvezek 3), gradbeno tehnični del (zvezek 4) in **okoljski del (zvezek 5)**.

1.1 POMEN OKOLJSKEGA VREDNOTENJA

Zaradi spoznanja o uničujočih posledicah, ki ga ima enostranski in nepremišljen razvoj na naravo, okolje in človeka, se je tako na evropski kot tudi svetovni ravni začela večati skrb za varstvo okolja in ohranjanje narave, ki sta bila vse predolgo nepomemben člen razvojnih planov in načrtov. Izjemno poslabšanje kakovosti bivanja in zdravja ljudi, zmanjšanje biotske raznovrstnosti, usihanje naravnih virov ter skrb za prihodnje rodove so bili glavni povod za začetek razmišljanja o trajnostnem, sonaravnem razvoju, ki bi bil naravi in človeku prijaznejši. Za doseg takšnih ciljev pa je potrebno poleg socialnih in ekonomskih ciljev upoštevati tudi okoljevarstvene cilje, ki morajo biti za doseg čim manjših vplivov na okolje vključeni že v sami začetni, strateški fazi načrtovanja.

Skladnost razvojnih programov z okoljskimi zahtevami je tudi ena izmed zahtev Evropske unije, vključitev strateških presoj vplivov na okolje (v nadaljevanju SPVO) v regionalno načrtovanje pa je eden izmed pogojev za sofinanciranje iz programov Strukturnih skladov EU.

1.2 STRATEŠKA PRESOJA VPLIVOV NA OKOLJE

Z namenom, da se zagotovi visoka raven varstva okolja in prispeva k vključevanju okoljskih vidikov v pripravo in sprejemanje načrtov in programov, zato da se spodbuja trajnostni razvoj, je bila s strani Evropskega Parlamenta in Sveta sprejeta Direktiva o presojah vplivov načrtov in programov na okolje (angl. *Directive on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment*, 2001)^[1]. Ta direktiva, skladno z regulativo o strukturnih skladih (*Council Regulation No. 1260/1999 laying down general provisions on the Structural Funds*), nalaga nujnost strateške presoje vplivov na okolje (angl. *Strategic environmental impact assessment*) za nekatere načrte in programe, ki bodo znatno vplivali na okolje. Sem spadajo med drugim vsi načrti in programi, ki so pripravljeni za kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo, energetiko, industrijo, promet, ravnanje z odpadki, upravljanje voda, telekomunikacije, turizem, prostorsko načrtovanje ali rabo zemljišč. Namen direktive je zagotoviti, da se okoljske posledice prepoznajo in ocenijo v času priprave načrtov in tako še pred njihovim sprejetjem. S tem je omogočeno iskanje soglasja v družbi, ki bi temeljil na prepletu najvišje možne stopnje gospodarske učinkovitosti ob upoštevanju najmanjših posledic na okolje.

Postopek strateške presoje vplivov na okolje v slovenski zakonodaji še ni definiran. Zakon o varstvu okolja^[2] (v nadaljevanju ZVO) omenja zgolj celovito presojo vplivov na okolje (v nadaljevanju CPVO) in presojo vplivov na okolje (v nadaljevanju PVO). CPVO opredeli kot podlago, na kateri izda Ministrstvo za okolje okoljevarstveno soglasje, ki ga je potrebno pridobiti pred začetkom izvajanja posega, ki lahko pomembno vpliva na okolje (50. člen ZVO). Pripravljalec plana, za katerega se izvaja CPVO, pa mora še pred izvedbo CPVO zagotoviti okoljsko poročilo, kot to opredeljuje 41. člen ZVO.

Zaradi poudarka, da presojanje vplivov na okolje v okviru tega poročila poteka na strateški, najvišji načrtovalski ravni, bomo v nadaljevanju ohranili ime SPVO.

1.3 METODOLOGIJA SPVO

S pomočjo strateške presoje vplivov na okolje (SPVO) želimo doseči čim bolj premišljeno in učinkovito (glede na možnosti) odločitev določenega programa ali plana, ki bo sprejemljiva za večino prebivalcev, in njeno izvajanje ne bo imelo nesprejemljivih vplivov na okolje. Sam postopek SPVO ima za rezultat posebno poročilo z utemeljenimi presojami sprejemljivosti ciljev, ponujenih alternativ in predlaganih ukrepov. To poročilo je podlaga za končno odločitev.

Širše gledano ima izdelava SPVO skladno z Direktivo 2001/42/EC^[1] dve fazi:

1. Izdelava okoljskega poročila oziroma "poročila za SPVO" o pomembnih vplivih strateškega plana ali programa na okolje.
2. Ocena kakovosti in ustreznosti "poročila za SPVO", ki jo pripravi recenzijska skupina. Pri izdelavi končnega poročila mora biti upoštevanje pripomb in predlogov jasno razvidno.

Postopek SPVO je ena izmed redkih institucionalnih možnosti, kjer javnost lahko sodeluje v odločevalskih procesih. S tem se državni programi, ki pomembno vplivajo na življenje prebivalcev, a so pogosto oblikovani brez njihove pozornosti, približajo zainteresirani javnosti, ki si želi prispevati k reševanju javnih zadev.

Podrobnejša vsebina in obseg informacij, ki jih mora vsebovati poročilo za SPVO, ki je ključni element SPVO, je določena v 5. členu in Prilogi I Direktive Evropskega Parlamenta in Sveta 2001/42/ES. Po svoji vsebini je SPVO v večini točk podoben okoljskemu poročilu, kot ga je Vlada RS opredelila v Uredbi o okoljskem poročilu in podrobnejšem postopku celovite presoje vplivov izvedbe planov na okolje^[3], ki jo je izdala na podlagi petega odstavka 41. člena ZVO.

Poročilo za SPVO mora (skladno z Direktivo 2001/42/EC^[1]) kot del okoljske presoje vsebovati:

- oris vsebine in glavnih ciljev načrta ali programa ter razmerje do drugih ustreznih načrtov in programov;
- pomembni vidiki trenutnega stanja okolja in verjeten razvoj stanja okolja, v primeru da se načrt ali program ne bi izvedel;
- okoljske značilnosti območij, ki bi lahko bila znatno prizadeta ter vsi obstoječi okoljski problemi, ki so pomembni za načrt ali program, predvsem tisti, ki so povezani s kakršnimi koli območji posebnega okoljskega pomena;
- okoljevarstveni cilji, določeni na mednarodni ravni, ravni Skupnosti ali države članice, ki so pomembni za načrt ali program, ter način upoštevanja teh ciljev in vseh okoljskih vidikov pri pripravi načrta ali programa.
- verjetni znatni vplivi na okolje (vključno z vplivi na biotsko raznovrstnost, prebivalstvo, zdravje ljudi, živalstvo, rastlinstvo, tla, vodo, zrak, podnebne dejavnike, materialne dobrine, kulturno dediščino skupaj z arhitekturno in arheološko dediščino, krajino medsebojna razmerja teh dejavnikov) in predvideni ukrepi za preprečitev teh vplivov;
- oris razlogov za izbiro obravnavanih drugih možnosti in opis poteka presoje vključno s težavami pri pridobivanju potrebnih informacij;
- opis predvidenih ukrepov za spremljanje in nadzor stanja;
- netehnični povzetek navedenih informacij.

1.4 NAMEN IN CILJI NALOGE

Projekt celovitega razvoja območja tretje razvojne osi je vsebinsko in glede območja obravnave razširjena obravnava scenarijev razvoja prometne ponudbe, ki se izdelata zaradi zagotavljanja vsebinske in prostorske celovitosti pri umeščanju državnih prostorskih ureditev v prostor. Uspešno uresničevanje razvojne osi namreč ni pogojeno samo z izboljšano prometno ponudbo, ampak zahteva povezovanje posamičnih sektorskih pristopov v skupno in usklajeno razvojno vizijo. Za celovito obravnavo območja ob tretji razvojni osi so še posebej pomembni vidiki gospodarstva, prometa, turizma v povezavi s kulturno krajino, naravo in kulturno dediščino, urbanega razvoja in okolja.

Namen projekta celovitega razvoja območja tretje razvojne osi je oblikovanje strokovnih osnov za določitev, vrednotenje in medsebojno primerjavo posameznih scenarijev razvoja prometne ponudbe v tretji razvojni osi in predlog najustrežnejšega scenarija. Scenarije opredeljujejo elementi prometne ponudbe, ki izboljšujejo dostopnost naselij v koridorju ob tretji razvojni osi. Prometna ponudba izraža zmogljivost in raven prevoznih storitev, ki jih omogočajo različne kategorije infrastrukture in prevoznih sredstev v prometnem sistemu obravnavane osi in v določenem časovnem obdobju.

Kot je zahtevano v projektni nalogi, temelji okoljsko vrednotenje scenarijev na metodologiji strateške presoje vplivov na okolje, kot jo priporoča Evropska komisija. To poročilo predstavlja izhodiščno strateško presojo vplivov na okolje in je sestavni del "Projekta celovitega razvoja območja tretje razvojne osi". Vključene so informacije, ki jih je možno navesti glede na trenutno znanje in metode presoje, glede na vsebino in natančnost projekta ter glede na to, na kateri stopnji odločanja je projekt. Ker predstavlja projekt celovitega razvoja tretje razvojne osi šele enega od prvih dokumentov, vključuje izhodiščna strateška presoja vplivov na okolje le splošne informacije o vplivih. Za zagotavljanje teh informacij so bile uporabljene ustrezne razpoložljive informacije o okoljskih vplivih načrtov in programov, ki so bile pridobljene na drugih ravneh odločanja ali na podlagi zakonodaje.

1.5 SESTAVA POROČILA

Poročilo je razdeljeno na 9 poglavij. Prvo poglavje je uvod, v katerem so predstavljeni namen in cilji naloge, vloga in pomen strateške presoje vplivov na okolje, ter oris vsebine in glavnih ciljev projekta celovitega razvoja območja tretje razvojne osi.

V drugem poglavju so na kratko povzeti glavni okoljevarstveni cilji v slovenskih strateških dokumentih. V tretjem poglavju so opisane značilnosti in usmeritve regij ter stanje okolja na področju tretje razvojne osi. V zaključku tretjega poglavja so značilnosti posameznih regij (SWOT analiza, okolje in prometna infrastruktura) združene in komentirane.

V četrtem poglavju so opisane značilnosti območij posebnega okoljskega pomena na območju tretje razvojne osi. Peto poglavje povzemajo verjetne znatne vplive na okolje in ukrepe za njihovo zmanjšanje.

V šestem poglavju je prikazana ocena ranljivosti okolja na območju tretje razvojne osi, izbira okoljsko najmanj obremenilnih koridorjev in okoljske značilnosti področij, ki bi bila lahko prizadeta.

Sedmo poglavje vsebuje zaključke. Sledi poglavje, v katerem so naštet viri in uporabljena literatura. V prilogah so zbrane slike posameznih varovanih območij narave na območju tretje razvojne osi.

1.6 ORIS VSEBINE IN GLAVNIH CILJEV "PROJEKTA CELOVITEGA RAZVOJA TRETJE RAZVOJNE OSI"

Panevropski prometni koridorji kot pomemben instrument evropskih politik povezujejo med seboj glavna evropska središča z namenom večje integracije evropskega prostora. Vendar pa panevropska infrastrukturna omrežja prinašajo prednosti predvsem glavnim središčem ob koridorjih, ki se preko njih bolje povezujejo z drugimi glavnimi središči. V nasprotju s tem se lahko manjšim središčem v zaledju, ki s koridorji niso povezana, njihov relativni konkurenčni položaj celo poslabša.

Tretja razvojna os je strukturni projekt, ki med seboj povezuje sekundarna središča med koridorji in njihove razvojne potencialne ter jih hkrati pripenja na omrežje panevropskih povezav. Namen projekta je povečanje konkurenčnosti območja ob razvojni osi skozi povečano dostopnost in okrepitev institucionalnih in gospodarskih povezav. Na ta način je tretja razvojna os instrument, ki prispeva k ekonomski, socialni in teritorialni koheziji ter bolj uravnoteženemu razvoju evropskega prostora.

Tretja razvojna os je v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije^[4] opredeljena kot ena izmed sekundarnih prometnih povezav, ki se navezujejo na transevropsko infrastrukturno omrežje, V. in X. panevropski prometni koridor ter na Jadransko – Jonsko prometno os. Ta os se po cestnem omrežju v Sloveniji iz smeri avstrijske Koroške preko Slovenj Gradca in Velenja navezuje na avtocesto pri Celju in se nato nadaljuje proti Novemu mestu in naprej proti Karlovcu oziroma navezavi na avtocesto Zagreb–Reka. S ponovno vzpostavitvijo opuščene železniške proge med Velenjem in Dravogradom bo os vzpostavljena tudi po železniškem omrežju - iz smeri avstrijske Koroške preko Dravograda, Slovenj Gradca, Velenja, Celja, Zidanega mostu, Sevnice, Trebnjega, Novega mesta preko Metlike naprej proti Karlovcu. Nova razvojna in prometna os povezuje regionalna središča Beljak, Celovec in Pliberk na avstrijskem Koroškem, Dravograd, Slovenj Gradec, Velenje, Celje in Novo mesto v Sloveniji in Karlovec ter Reko na Hrvaškem. Omogoča navezovanje tovornega in osebnega prometa vseh regij na tej osi na glavne prometne evropske smeri. Cilj prometnega dela izgradnje tretje razvojne osi je izgradnja intermodalnega prometnega koridorja, ki vključuje ceste, železnice in logistično-transportne centri.

Tretja razvojna os v Sloveniji poteka po območju petih statističnih in razvojnih regij: Koroške, Savinjske, Zasavske, Spodnjeposavske in Jugovzhodne Slovenije oziroma občin, ki spadajo v te regije. Izgrajena povezava bo zagotavljala medsebojno povezanost središč mednarodnega, nacionalnega in regionalnega pomena v širšem območju Slovenije, hkrati pa bo zagotovila prometno povezavo v okviru V. in X. koridorja in med koridorji ter alternativno povezavo tujih središč mednarodnega pomena preko ozemlja Slovenije. Tretja prometna os bo omogočila navezavo pomembnih lokalnih središč v obravnavanem območju na ustrezne razvojne povezave in bo pomenila dvig kakovostne ravni sedanjih prometnic, ki ne omogočajo ustreznih pogojev za sodoben in varen promet. Z izboljšanimi prometnimi povezavami se bo skrajšalo trajanje potovanja in se bosta izboljšali kvaliteta potovanja in prometna varnost.

Območje tretje razvojne osi je v mnogih delih še dobro ohranjeno naravno okolje, drugod pa so bile posamezne sestavine okolja v preteklosti že resno ogrožene. Nove prometne povezave bi morale upoštevati zahteve po čim manjših negativnih učinkih prometa na okolje.

2 OKOLJEVARSTVENI CILJI V SLOVENSKIH STRATEŠKIH DOKUMENTIH

Eden izmed prednostnih ciljev v Osnutku **Državnega razvojnega programa za obdobje 2007 – 2013**^[5] je povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja. Navedeni cilj se želi doseči med drugim tudi z naslednjimi aktivnostmi (s področja narave in okolja):

- izboljšanje kakovosti življenja na podeželju (in v tem okviru izvajanje podpore za ohranjanje in izboljšanje naravne in kulturne dediščine ter njenega povezovanja z vzpostavitvijo tematskih poti in storitev na podeželju kot turistični in dopolnilni razvojni potencial podeželskih območij), varstvo in razvoj območij NATURA 2000;
- varstvo okolja in trajnostna raba energije z ustreznim upravljanjem z vodami, z ustreznim ravnanjem z odpadki, s trajnostnim razvojem parkov in Natura območij, z zmanjševanjem vplivov na okolje in trajnostno ter s ustreznim sistemom spremljanja stanja okolja in zagotavljanja njegove trajnostne rabe;
- varstvo pred poplavami, plazovi in drugimi naravnimi nesrečami s trajnostno rabo naravnih in kulturnih potencialov (predvsem kulturne dediščine) in energetskih virov (poplavno upravljanje porečij, ostali vplivi voda, plazovi, ostale naravne nesreče, operativni ukrepi), s spremljanjem in napovedovanjem in z zaščito pred in sanacijo po naravnih nesrečah;
- ohranjanje kulturne krajine in podeželja s celostnim ohranjanjem varovanih območij, z ohranjanjem kmetijske krajine v območjih z neugodnimi naravnimi danostmi za kmetovanje, s spodbujanjem okolju prijaznih kmetijskih praks in z izboljšanjem dobrega počutja domačih živali;
- vzpostavitev sistema za spremljanje stanja okolja in povezovanja med sektorji, skozi katerega bi dosegli aktivno upravljanje z okoljskimi tveganji ter napovedovanje ukrepov za zmanjšanje škod zaradi okoljskih pojavov.

Dva izmed štirih temeljnih ciljev Slovenije po **Strategiji razvoja Slovenije**^[6] sta medgeneracijski in sonaravni razvojni cilj, ki pomeni uveljavljanje načela trajnosti kot temeljnega kakovostnega merila na vseh področjih razvoja, ter razvojni cilj Slovenije v mednarodnem okolju, da bo s svojim razvojnimi vzorcem, kulturno identiteto in angažiranim delovanjem v mednarodni skupnosti postala v svetu prepoznavna in ugledna država. Načelo trajnosti na okoljskem in prostorskem področju pomeni takšno organizacijo gospodarstva, infrastrukture, poselitve in načina življenja v okviru nosilnosti okolja, prostora in naravnih virov, da je na smotrni način zadoščeno prostorskim oziroma poselitvenim potrebam prebivalstva. Pri tem moramo upoštevati naslednje usmeritve:

- podnebne spremembe v naslednjih letih ne bodo zahtevale le zmanjšanje emisij toplogrednih plinov, temveč tudi prilagajanje kmetijstva in gozdarstva tem spremembam;
- povečati trajnostno rabo naravnih virov in ponovno uporabo in predelavo odpadkov;
- zagotoviti dobro stanje in ustrezno urejanje voda;
- zaustaviti padanje biotske raznovrstnosti.

Večjo veljavo morajo dobiti ekosistemi, krajina in okoljski ter prostorski razvojni potenciali. Ti potenciali so domači naravni viri (zlasti obnovljivi), območja krajinske in kulturne prepoznavnosti, biotske pestrosti ter varovanja narave (rastlin in živali) in drugo.

V **Strategiji prostorskega razvoja Slovenije**^[4] so na področju ohranjanja narave in varovanja okolja opredeljeni sledeči cilji:

- spodbujanje ohranjanja biotske raznovrstnosti, naravnih vrednot in naravnih procesov kot bistvenih sestavin kakovostnega naravnega okolja;
- zagotavljanje ustrezne vključitve biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot v gospodarjenje z naravnimi viri in prostorom;
- vzpostavitev omrežja posebnih varstvenih območij in zavarovanih območij;
- vključenost posameznih sestavin varstva okolja v načrtovanje prostorskega razvoja dejavnosti;
- zagotavljanje komunalne opremljenosti obstoječih in novih zemljišč za gradnjo (vodovod, kanalizacija, čistilne naprave, sistemi ogrevanja in klimatizacije);
- racionalno ravnanje s komunalnimi in drugimi odpadki;
- zagotavljanje ustrezne vodooskrbe prebivalcem na celotnem območju Slovenije;
- varčna in večnamenska raba tal in virov;
- ohranjanje prepoznavnosti Slovenije z vidika kulturnega in simbolnega pomena krajine (ohranjanje prepoznavnosti krajinskih območij).

Slovenija je varstvo okolja in ohranjanje narave opredelila v dveh osnovnih dokumentih: zakonu o varstvu okolja in zakonu o ohranjanju narave. Poleg teh dveh zakonov obstajajo še zakoni, podzakonski akti in drugi dokumenti, ki še natančneje določajo posamezne sestavine okolja in narave. Cilji varstva okolja po temeljnem **Zakonu o varstvu okolja**^[2] so zlasti:

- preprečitev in zmanjšanje obremenjevanja okolja;
- ohranjanje in izboljševanje kakovosti okolja;
- trajnostna raba naravnih virov;
- zmanjšanje rabe energije in večja uporaba obnovljivih virov energije;
- odpravljanje posledic obremenjevanja okolja, izboljšanje porušenega naravnega ravnovesja in ponovno vzpostavljjanje njegovih regeneracijskih sposobnosti;
- povečevanje snovne učinkovitosti proizvodnje in potrošnje;
- opuščanje in nadomeščanje uporabe nevarnih snovi.

Na podlagi okoljskega programa Evropske skupnosti ter Zakona o varstvu okolja je bil sprejet **Nacionalni program varstva okolja 2005–2012**^[7] (v nadaljevanju NPVO), ki predstavlja osnovni strateški dokument na področju varstva okolja. V njem so določeni glavni okoljski cilji in prednostne naloge ter ukrepi za doseg te ciljev na področju Slovenije do leta 2012. Osnovni cilji po Nacionalnem programu o varstvu okolja so:

- poudariti podnebne spremembe kot pomembni izziv v naslednjih letih in zmanjšati emisije toplogrednih plinov ter tako prispevati k dolgoročnemu cilju stabiliziranja koncentracij toplogrednih plinov v ozračju, kakor tudi zmanjšati emisije snovi, ki povzročajo tanjšanje ozonskega plašča;
- zaščititi in ohraniti naravne sisteme, habitate, prosto živeče živalske in rastlinske vrste, s ciljem ustaviti izgubo biotske raznovrstnosti, genske pestrosti in nadaljnje degradacije tal;
- prispevati k visoki ravni kakovosti življenja in socialni blaginji državljanov z zagotavljanjem okolja, v katerem raven onesnaženosti ne učinkuje škodljivo na zdravje ljudi in okolje, in z vzpodbujanjem trajnostnega razvoja v mestih ter še posebej zagotoviti ukrepe za vzpostavitev dobrega stanja površinskih in podzemnih voda ter za trajnostno ravnanje in upravljanje z vodami, ki vključuje skrb za vodne bilance in za smotno uporabo vode kot naravnega vira;
- ravnanje z odpadki in poraba obnovljivih in neobnovljivih naravnih virov, ki omogočajo trajnostno proizvodnjo in potrošnjo, pripomorejo k zmanjševanju onesnaženja okolja in porabe energije tako, da ne preseže nosilne zmogljivosti okolja.

Temeljni dokument na področju varstva narave je **Zakon o ohranjanju narave**^[8] (v nadaljevanju ZON), ki določa:

- ukrepe ohranjanja biotske raznovrstnosti, s katerimi se ureja varstvo prostoživečih rastlinskih in živalskih vrst, vključno z njihovim genetskim materialom in habitatmi ter ekosistemi, in omogoča trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti ter zagotavlja ohranjanje naravnega ravnovesja;
- sistem varstva naravnih vrednot, ki določa postopke in načine podeljevanja statusa naravnih vrednot ter izvajanje njihovega varstva.

Naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju R Slovenije. Naravna vrednota je poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava tudi drug vredni pojav, sestavina oziroma del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava. S sistemom varstva naravnih vrednot se zagotavljajo pogoji za ohranitev lastnosti naravnih vrednot oz. naravnih procesov, ki te lastnosti vzpostavljajo oz. ohranjajo, ter pogoji za ponovno vzpostavitev naravnih vrednot. Varstvene in razvojne usmeritve za varstvo naravnih vrednot so določene v **Pravilniku o določitvi in varstvu naravnih vrednot**^[9] in **Uredbi o zvrsteh naravnih vrednot**^[10]. Označevanje zavarovanega območja na terenu določa **Pravilnik o označevanju zavarovanih območij naravnih vrednot**^[11].

Zavarovana območja so ožja zavarovana območja (naravni spomenik, strogi naravni rezervat in naravni rezervat) in širša zavarovana območja (narodni park, krajinski park, regijski park). V aktu o zavarovanju, s katerim se ustanovijo zavarovana območja so točno določena pravila ravnanja oziroma varstveni režim in razvojne usmeritve. Vsi posegi in dejavnosti na zavarovanem območju se morajo izvajati v skladu s predpisanimi pravili ravnanja, ki ga določa akt o zavarovanju in z načrtom upravljanja, če je le-ta predpisan. Zavarovana območja in vplivna območja, v kolikor so le ta določena, so sestavni del prostorskih državnih planov in prostorskih planov lokalnih skupnosti.

Poleg varovanih območij pa ZON opredeljuje tudi ekološko pomembna območja (v nadaljevanju EPO). To so območja habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti. Pokrivajo 52% površine RS. Podrobneje so EPO in varstvene usmeritve za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja habitatnih tipov ter prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst in njihovih habitatov na teh območjih, določena v **Uredbi o ekološko pomembnih območjih**^[12]. V skladu s 5. členom Uredbe o ekološko pomembnih območjih so na EPO območjih, ki niso hkrati tudi območja Natura 2000, možni različni posegi in dejavnosti. Načrtuje pa se jih tako, da se v čim večji možni meri ohranja naravna razširjenost habitatnih tipov ter habitatov rastlinskih in živalskih vrst, njihova kvaliteta ter povezanost habitatov populacij ter omogoča ponovna povezanost, če bi bila ta z načrtovanim posegom prekinjena. Za izvajanje posegov na EPO območju ni potrebno pridobiti naravovarstvenih pogojev in naravovarstvenega soglasja.

Posebno varstveno območje ali območje Natura 2000 je ekološko pomembno območje, ki je na ozemlju EU pomembno za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja vrst ptic in drugih živalskih ter rastlinskih vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov, katerih ohranjanje je v interesu EU. Vlada Republike Slovenije je aprila 2004 z **Uredbo o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000)**^[13] določila območja Natura 2000 v Sloveniji in varstvene usmeritve za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst, njihovih habitatov ter habitatnih tipov, katerih ohranjanje je v interesu EU in druga pravila ravnanja za ohranjanje teh območij. Zaradi ohranitve ugodnega stanja in preprečitve slabšanja ugodnega stanja je treba na območjih Nature 2000 izvesti presojo sprejemljivosti planov, programov, načrtov, prostorskih in drugih aktov in presojo sprejemljivosti posegov v naravo (33 in 33.a člen ZON).

Posebna pozornost pri poseganju v prostor mora biti namenjena še habitatnim tipom, ki se prednostno ohranjajo v ugodnem stanju. Podrobneje so ti habitatni tipi in usmeritve za njihovo ohranjanje določeni v **Uredbi o habitatnih tipih**^[14]. Cilji in usmeritve za izvajanje ukrepov na področju ohranjanja biotske raznovrstnosti strukturirani v **Strategiji ohranjanja biotske**

raznovernosti v Sloveniji^[15], ki jo je leta 2001 sprejela Vlada RS za obdobje 2002 -2012. V njej so postavljene smernice za ključne dejavnosti, ki učinkujejo na ohranjanje biotske raznovernosti in trajnostno rabo njenih sestavin: kmetijstvo, gozdarstvo, lov, ribijstvo, vodno gospodarstvo, energetiko, industrijo, promet, urbanizacijo, turizem in rekreacijo. S tem opozorijo na pomembno vključevanje vseh sektorjev v trajnostno gospodarjenje z naravo in okoljem, kar je ključnega pomena tudi za doseganje ciljev NPVO.

Varstvo, gojenje, izkoriščanje in rabo gozdov, razpolaganje z gozdovi kot naravnim bogastvom ter pogoje gospodarjenja z gozdnim prostorom ureja **Zakon o gozdovih**^[16]. Za posege v gozd in gozdni prostor je potrebno dovoljenje za poseg v prostor v skladu s predpisi o urejanju prostora. Varovalni gozdovi in gozdovi s posebnim namenom so zavarovano naravno bogastvo in se razglasijo z zakonom. Naravne znamenitosti oz. redkosti v gozdu ali gozdnem prostoru se zavarujejo po predpisih, ki urejajo varstvo naravne dediščine.

Zakon o kmetijskih zemljiščih^[17] ureja rabo kmetijskih zemljišč, njihovo varstvo, promet in zakup ter agrarne operacije. Kmetijska zemljišča se na podlagi njihovih naravnih lastnosti, lege, oblike in velikosti parcel delijo na najboljša kmetijska zemljišča in druga kmetijska zemljišča, kar se vodi v posebni evidenci, povezani z bazo kmetijskega katastra. Kmetijska zemljišča je potrebno uporabljati v skladu z njihovim namenom ter preprečevati njihovo onesnaževanje ali degradiranje. Najboljša kmetijska zemljišča se lahko le izjemoma, če ni mogoče uporabiti zemljišč, ki so manj primerna za kmetijsko proizvodnjo, uporabi za gradnjo infrastrukturnih objektov in naprav, ki so določeni v dolgoročnem planskem aktu RS ali občine in jih zaradi tehničnih elementov ali drugih vzrokov ni mogoče postaviti na manj vrednih kmetijskih in gozdnih zemljiščih.

Upravljanje z morjem, podzemnimi in celinskimi vodami ter vodnimi in priobalnimi zemljišči ureja **Zakon o vodah**^[18]. Med varstvena območja voda sodijo tudi vodovarstvena območja, ki jih določi vlada z namenom, da se zavaruje vodno telo, ki se uporablja za odvzem ali je namenjeno za javno oskrbo s pitno vodo. V tem aktu se zaradi različne stopnje varovanja oblikujejo notranja območja z različnimi stopnjami varovanja ter določijo vodovarstveni režim (ukrepe, prepovedi in omejitve na vodovarstvenem območju).

Zakon o varstvu kulturne dediščine^[19] opredeljuje nepremično in premično kulturno dediščino ter ureja njeno varstvo. Ohranjanje in varovanje kulturne dediščine je skrb vseh in vsakogar. Dediščino je treba ohranjati in varovati v vseh okoliščinah. Kadar ima dediščina elemente, s katerimi je dokazana kontinuiteta ali posamezna stopnja kulturnega ali civilizacijskega razvoja, ali ki predstavljajo kakovostni dosežek ustvarjalnosti, lahko ta dediščina dobi status kulturnega spomenika. Spomenik dobi svoj pravni status z aktom o razglasitvi, ki vključuje tudi varstveni režim spomenika.

3 ZNAČILNOSTI IN USMERITVE REGIJ TER STANJE OKOLJA NA PODROČJU TRETJE RAZVOJNE OSI

Tretja razvojna os poteka skozi 5 statističnih in razvojnih regij: Koroško, Posavsko, Savinjsko, Zasavsko regijo in Jugovzhodno Slovenijo. V nadaljevanju smo podali glavne značilnosti regij, stanje okolja in prednostne usmeritve na področju varovanja okolja in razvoja posameznih regij. Na ta način smo dobili natančnejši vpogled v okoljske značilnosti območij, ki bi bila lahko znatno prizadeta, ter o obstoječih okoljskih in drugih problemih ter načrtih.

Podatki se nanašajo na regionalne razvojne programe posameznih regij (RRP) za obdobje 2007-2013, ki so bili v času izvajanja projekta še kot osnutki^[20-27].

3.1 KOROŠKA REGIJA

3.1.1 Splošne značilnosti

Območje Koroške leži v severnem delu Slovenije. Na severu meji na Avstrijo, na JZ na Savinjsko regijo in na vzhodu na Podravsko regijo. Zaobjema tri doline: Dravsko, Mežiško in Mislinjsko. Sestavlja jo 12 občin in štiri upravne enote: Slovenj Gradec, Ravne na Koroškem, Dravograd in Radlje ob Dravi.

Kar 80% površin v Koroški regiji je hribovskih, kjer so do nadmorske višine 1100 m razseljene kmetije kot celki, ki tvorijo krajevno in gospodarsko zaokroženo celoto in dajejo pokrajini značilen videz. Gozdne površine pokrivajo kar 72,8% regije, vseh kmetijskih površin (dejanskih in potencialnih) je 23,5%, pozidanih površin je 1,8%, ceste predstavljajo 0,7%, železnice 0,1% in vode 0,8% celotne površine Koroške regije.^[23]

V preteklosti so bili gozdovi pomembni predvsem zaradi lesa, ki je bil pomembna surovina za razvoj različnih dejavnosti, danes pa postajajo vse pomembnejše ekološke in socialne funkcije, ki jih gozdovi opravljajo. Sodobno gospodarjenje z gozdovi temelji na načelih trajnosti, sonaravnosti in več namenskosti.

Zaradi omejenih naravnih danosti (težki pogoji kmetovanja, razgibanost terena, klimatske razmere) kmetijstvo ne dosega primerne dodane vrednosti znotraj tradicionalnih panog. V okolju so slabo razvite dopolnilne dejavnosti, še posebej na področju gozdarstva in turizma na kmetijah, ki bi lahko bistveno pripomogla k izboljšanju dohodkovnega položaja posameznikov v kmetijski dejavnosti. Tudi na področju kmetijskih dejavnosti so aktivnosti usmerjene zgolj v tradicionalno pridelavo, premalo pa v iskanje tržnih niš (ekološko pridelavo in predelavo teh proizvodov v visoko kakovostne produkte ter trženje teh produktov).

V regiji je 73% površin med območji s posebnimi razvojnimi problemi, 1% površine ima status zavarovanih območij, 20% pa status območij Natura 2000. Po deležu zavarovanih območij se uvršča regija na zadnje mesto, po deležu Natura 2000 na deseto mesto med vsemi slovenskimi regijami. Po kazalnikih razvitosti, ogroženosti in razvojnih možnosti je Koroška na 6. mestu med 12 regijami. Razen relativno mladega prebivalstva so vsi kazalniki pod slovenskim povprečjem, iz česar lahko zaključimo, da se v Koroški regiji v zadnjih letih kažejo razvojni problemi. Koroški regiji je po indeksu razvojne ogroženosti najbližje Jugovzhodna Slovenija.

Po velikosti in številu prebivalstva sodi med manjše slovenske regije. Večina prebivalstva živi v urbanih naseljih. Za regijo velja, da ima nadpovprečno stopnjo brezposelnosti, nizko izobrazbeno strukturo aktivnega prebivalstva in visok primanjkljaj delovnih mest. Primanjkljaj

delovnih mest nad aktivnim prebivalstvom v odstotkih od domačega aktivnega prebivalstva je krepko pod slovenskim povprečjem in znaša -20%.

Koroška je širše poznana predvsem kot tradicionalno industrijska, agrarna in na določenih območjih ekološko obremenjena regija. Za Koroško gospodarstvo, umeščeno v tri doline, je značilna velika izvozna usmerjenost, nadpovprečni delež predelovalnih dejavnosti in velika vpetost v avtomobilsko industrijo. Generatorji razvoja v regiji ostajajo velike družbe, kljub pridobivanju pomena malih in srednjih podjetij.

Danes na celotnem območju Koroške prevladuje predvsem izletniški turizem s poudarkom na predstavitvi kulturno-zgodovinske dediščine in naravnih zanimivosti, ponudba športno-rekreativnih aktivnosti v naravi ter turizem na podeželju oziroma ponudba turističnih kmetij. Turistična ponudba v regiji je razdrobljena in nepovezana, kar vpliva na zmanjševanje turistične atraktivnosti regije. K temu pa bistveno pripomore tudi slaba prometna povezanost regije navzven, kot tudi slabo vzdrževane lokalne ceste znotraj regije, neustrezno označene kolesarske in pohodniške poti in neprepoznavne promocijske aktivnosti, neinovativni turistični produkti.

3.1.2 Stanje okolja

Koroška regija se ponaša s:

- številnimi naravnimi potenciali (les, vodni viri, krajinske vrednosti);
- številnimi naravnimi vrednotami in kulturno dediščino kot potencialoma za razvoj turizma;
- prepoznavnostjo regije (Pohorje, Peca, Drava, dediščinski objekti);
- ekološko stabilnostjo prostora, biotsko pestrostjo, naravno ohranjenostjo;
- sorazmerno visoko kvaliteto okolja delov regije, ki omogoča kvalitetno bivanje.

Neugodne razmere glede stanja okolja pa se kažejo kot:

- premajhna ozaveščenost glede racionalne rabe naravnih dobrin in energentov ter varovanja okolja;
- za opredeljena območja naravne in kulturne krajine ni oblikovanih celovitih strategij razvoja in varstva;
- obstoj okoljsko močno degradiranih območij;
- onesnaževanje okolja na območju brez ustrezne komunalne opremljenosti (zastarele dotrajane salonitne napeljave z vsebnostjo azbesta);
- nenadzorovani vaški, zasebni vodovodi;
- pomanjkanje sredstev za izvedbo operativnih programov odvajanja in čiščenja odpadnih voda.

3.1.3 Prednostne usmeritve

Prednostne razvojne usmeritve Koroške regije so:

- razvoj konkurenčnega gospodarstva in novih delovnih mest;
- razvoj komplementarnega turizma treh dolin;
- zviševanje izobrazbene strukture prebivalstva in zagotavljanju zdravstvene varnosti;
- zagotavljanje kvalitetnega življenjskega okolja.

Načrtovano tretjo razvojno os v tem pogledu označujejo kot možnost za celovito reševanje problemov v koroški regiji.

Na področju varovanja okolja in ohranjanja narave pa imajo prednost sledeči cilji:

- celovito ravnanje z odpadki;
- čiščenje odpadnih voda;
- zagotovitev trajne oskrbe prebivalstva z zdravo pitno vodo;
- zagotavljanje okoljsko sprejemljivih virov energije in učinkovita raba energije;
- sanacija degradiranih območij (zgornja Mežiška dolina);
- naravovarstveni projekti, ki prispevajo k ohranjanju biodiverzitete in naravnih virov na celotnem območju regije.

RRP navaja tudi nevarnosti, ki bi se na področju okolja in narave lahko pojavile, kot posledica razvoja regije v prihodnje. Te nam posredno kažejo na področja, ki bi bila lahko v politiki razvoja Koroške regije premalo zastopana ali pomanjkljivo obravnavana. RRP navaja sledeče nevarnosti:

- zaraščanje kulturne krajine;
- možne omejitve razvojnih pobud zaradi enostranske zaščite narave in kulturne dediščine
- izginjanje manjših območij, pomembnih za ohranjanje biotske pestrosti;
- nesposobnost usklajevanja različnih interesov v prostoru (kmetijstvo, turizem, varstvo narave in kulturne dediščine);
- iskanje neustreznih rešitev na področju varstva okolja v primerih nepovezovanja med občinami;
- povečanje obremenjevanja okolja delov regije;
- finančna nezmožnost občin za financiranje zahtevnih okolje-varstvenih investicij.

3.2 SAVINJSKA REGIJA

3.2.1 Splošne značilnosti

Savinjska regija leži na vzhodni polovici Slovenije in meji na severozahodu na razvito Osrednjeslovensko regijo, na severu na Koroško, na vzhodu na Podravsko in na jugu na Zasavsko in Posavsko. Prav tako pa meji na severozahodu z Avstrijo ter jugovzhodu na Hrvaško.

Za regijo je značilna velika pokrajinska raznovrstnost, ki jo sestavljajo alpski (visokogorje), predalpski (hribovje, kotlina, planote) in subpanonski (gričevja, ravnine) svet. Visoka stopnja ohranjene narave (biotska raznovrstnost, naravne vrednote, pokrajinska pestrost) in energijski potencial naravnih virov (voda, termalna voda, gozd, jame...) lahko služijo kot potencial za razvoj sonaravnega (trajnostnega) turizma in kmetijstva ter za dvig kakovosti življenja lokalnega prebivalstva. V regiji je dobro razvit zdraviliški turizem.

Regija pokriva 11,8% površja Slovenije, sestavlja pa jo 31 občin. V Savinjski regiji se je število prebivalstva v obdobju 1991-2003 zmanjševalo. Prebivalstvo je v povprečju nekoliko mlajše, izobrazbena raven zaposlenih pa nižja kot to velja za celotno Slovenijo. Primerjava BDP na prebivalca kaže, da Savinjska regija raste počasneje kot Slovenija v celoti. Podatki o bruto investicijah iz javnih in zasebnih virov pa kažejo da je obseg investiranih sredstev v tej regiji nadpovprečen. Stopnja registrirane brezposelnosti je višja od slovenskega povprečja.

V regiji je urbano središče, ki je hkrati tretje največje mesto v Sloveniji, to je Celje. S svojim zaledjem predstavlja staro industrijsko središče, z razvitimi tradicionalnimi dejavnostmi v prehranbeni, kemijski, kovinski industriji in storitvenih dejavnostih. Pomembno mesto je še Velenje, na območju katerega je skoncentrirano rudarstvo in energetika ter določene

predelovalne dejavnosti. Po zaposlenosti so najpomembnejše dejavnosti v regiji proizvodnja kovin in kovinskih izdelkov, sledi gradbeništvo, trgovina, promet, izobraževanje in zdravstvo, porast delovno aktivnih pa je predvsem v storitvenem sektorju. V Celjski regiji se pojavljajo razvojne iniciative, vzpostavlja se Regijsko študijsko središče in Tehnološko inovativni center. Razvojne iniciative v regiji so usmerjene v turizem in zdraviliški turizem (Zreče, Rogaška Slatina, Laško, Dobrna, Topolšica, Podčetrtek), nadaljnji razvoj kovinske industrije in razvoj podeželja, zato lahko v prihodnje več zaposlovanja pričakujemo v teh dejavnostih. Povprečna mesečna plača na zaposlenega v regiji trenutno za slovenskim povprečjem zaostaja.

Za regijo so značilne naraščajoče razvojne razlike znotraj regije, ki so posledica neugodne geografske lege in prometne infrastrukture Kozjanskega z Obsoteljem in Zgornje Savinjsko Šaleške doline. Za te kraje je značilna visoka stopnja brezposelnosti in premajhno število razvojno vlečnih podjetij. V Savinjski regiji so bolj agrarne predvsem manjše občine z visokim deležem kmetov v aktivnem prebivalstvu, v večjih občinah pa je relativno več zaposlenih v podjetjih. Koncentracija in centralizacija ekonomskih aktivnost je v Celju in Velenju.

Kot industrijska regija z dolgoletno tradicijo v predelovalni dejavnosti, rudarstvu in energetiki se sooča z novimi izzivi, ki jih je prinesel tehnološki razvoj, in ki delovno intenzivne proizvodnje posodablja z novo tehnološko, ekonomsko in organizacijsko klimo. Rast zaposlenosti v zadnjih letih in izboljšanje izobrazbene strukture tako zaposlenih kot iskalcev zaposlitve pa kažeta, da se vitalnost regije nadgrajuje. Po številnih stečajih in prestrukturiranih velikih podjetij je tako regiji uspelo vzpostaviti relativno stabilno gospodarsko strukturo in v zadnjih letih povečati obseg delovno aktivnih.

3.2.2 Stanje okolja

Dobro stanje okolja in narave se kaže skozi:

- sanacijo nekaterih glavnih virov onesnaževanja zraka;
- visoko stopnjo ohranjene biotske raznovrstnosti in pestrosti naravnih vrednot;
- velikim deležem območij Natura 2000, zavarovanih območij in za zavarovanje predlaganih območij;
- nadpovprečen obseg, kakovost in raznovrstnost kulturne dediščine;
- številne prvine prepoznavnosti regije in njenih delov;
- velik izbor naravnih in antropogenih (od človeka ustvarjenih) posebnosti in atrakcij: vrelci termalnih in mineralnih vod, naravni parki, termalni kompleksi, pohodniške poti in kolesarske steze, vinske cest ipd.;
- hitro naraščanje interesa za človeku in okolju prijazno kmetovanje (ekološko kmetijstvo);
- visok delež gozdnih površin z velikimi proizvodnimi in ekosocialnimi možnostmi;
- trend propadanja gozdov zaradi onesnaževanja se je ustalil;
- sonaravno gospodarjenje z gozdovi;
- heterogenost območja povečuje biotsko pestrost;
- dobro urejen sistem upravljanja s populacijami.

Slabo stanje okolja se kaže skozi:

- večjo onesnaženost zraka v okolici termoelektričnih in industrijskih objektov, k čemer še dodatno pripomore kotlinska in dolinska lega urbanih naselij, kjer so ti viri onesnaževanja locirani;
- onesnaženost zraka zaradi prometa, individualnih kurišč in intenzivnega kmetijstva;
- preobremenjenost obstoječih cestnih povezav s potniškim in transportnim prometom;
- pomanjkanje virov pitne vode;

- visokovoden režim povodij Savinje, Sotle in Dravinje, ki nenehno predstavljajo poplavno grožnjo, povzročajo veliko škodo in predstavljajo omejitveni dejavnik pri urejanju prostora;
- onesnaženost in nižanje gladine podtalnice zaradi intenzivnega kmetijstva, odstranitve nižinskih gozdov in drugih človekovih posegov v okolje;
- poseganje poselitve v vodni in obvodni prostor ter obremenjenost vodozbirnih območij;
- velik del rodovitnih tal je degradiran ali onesnažen zaradi različnih človekovih dejavnosti;
- zaradi pritiska in različnih interesov vse večje poseganje na rodovitne površine;
- izkrčena je večina nižinskih gozdov;
- veliko gozda je antropogeniziranega;
- zaradi fragmentacije gozdne matrice se v gozdnem ekosistemu zmanjšuje biotska raznovrstnost, ogroženost nekaterih rastlinskih in živalskih vrst;
- zaradi onesnaževanja se zmanjšuje proizvodni potencial gozda in ekološka stabilnost;
- neurejenost, nezadostnost, neprimernost in omejenost komunalnih odlagališč;
- velike količine industrijskih odpadkov in nizka okoljska zavest prebivalstva;
- neuspešnost ločenega zbiranja odpadkov;
- ni sprejete celovite regionalne usmeritve za gospodarjenje z odpadki;
- pomanjkljivo zbiranje in vodenje podatkov (monitoring);
- pomanjkljivo in nezadostno vključevanje naravne in kulturne dediščine v procese integralnega (aktivnega) varstva in razvoja;
- zaraščanje kmetijskih površin na depopulacijskih območjih, ki so hkrati območja kvalitetno ohranjene biotske raznovrstnosti in nevarnost vdorov prosto živečih živali v urban prostor;
- preobremenjenost (kemizacija) kmetijskih površin Spodnje Savinjske doline, vinogradniška področja;
- uničeni in razdrobljeni nižinski habitati zaradi človekovih dejavnosti;
- sodobna infrastruktura ogroža migracijo živali kar lahko vodi do genske osiromašitve in propada metapopulacije;
- promet predstavlja veliko tveganje za živali, turizem in rekreacija pa velik negativni pritisk;
- naseljevanje tujerodnih vrst.

3.2.3 Prednostne usmeritve

Glavni cilj je povzet v sloganu: *"Savinjska regija – regija, ki v mestih in na podeželju povezuje naravne danosti, tradicijo in prebivalce, nadgrajuje in širi svojo podobo in ponudbo, ki je razpoznavna, privlačna in uspešna tako za njene prebivalce kot za njene obiskovalce"*. Za dosego te vizije so predvideni naslednji cilji:

- s povečevanjem deleža ekološkega kmetovanja in okolju ter potrošnikom prijaznega kmetovanja povečati ekonomsko učinkovitost kmetij, zagotoviti ohranjanje kulturne krajine in pospešeno razvijati nove produkte in storitve na podeželju (turizem, promocija, trženje...);
- biotsko raznovrstnost in kulturno dediščino s programsko-projektnim varstvom premakniti iz obrobja vrednostnega in razvojnega dogajanja proti središču javno-zasebnega poslovnega sodelovanja;
- pospešeno nadgrajevati obstoječo turistično ponudbo z uveljavljanjem integralnega varstva, to je z usklajenim investiranjem v urejanje naravnih danosti in celovito prenavljanje objektov kulturne dediščine kar vse prinaša nove prenočitvene in druge zmožljivosti (produkti, storitve) trajnostnega turizma v Savinjski regiji.

Dolgoročen cilj je tudi zagotoviti potrebno infrastrukturo na področju okolja in prometa Savinjske regije za hitrejši in bolj uravnotežen razvoj celotne savinjske regije in zmanjševanje zaostanka najmanj razvitih območij. Predvideni ukrepi za dosego cilja pa so naslednji:

- razvoj prometne infrastrukture;
- zmanjševanje in odprava posledic škodljivega delovanja voda;
- poplavna varnost;
- oskrba s čisto pitno vodo;
- posodobitev vodovodnih sistemov za zmanjšanje vodnih izgub;
- odvajanje in čiščenje komunalnih odpadnih voda.

3.3 ZASAVSKA REGIJA

3.3.1 Splošne značilnosti

Zasavska regija je najmanjša po površini ter številu prebivalcev in druga najgostejše poseljena slovenska regija. Naravno-geografske danosti in tradicija ustvarjajo razmere za njeno usmerjenost zlasti v industrijo. Tretjino bruto dodane vrednosti še vedno prispevajo dejavnosti rudarstva in predelovalne industrije.

Za regijo Zasavje je značilna prehodna, predalpska geografska lega, razgiban relief ter pestra litološka sestava, kar pogojuje krajinsko in biotsko pestrost ter številne naravne vrednote. Na območju Zasavja sta dva krajinska parka: Kum ter Mrzlica. Obsežna območja, ki spadajo pod zaščito Natura 2000, so razpršena po Zasavju, združena pa so pod skupno ime: Posavsko hribovje-ostenja. Območje je zaščiten zaradi življenjskega prostora dveh vrst ptic (planinski orel in sokol selec). Varstveni cilji znotraj območja določajo predvsem ohranitev skalnih habitatov in zagotovitev miru okoli gnezdišč. Opredeljeno je tudi potencialno območja Natura 2000 po direktivi habitatni. V to kategorijo spadajo Mrzlica, Čemšeniška planina, Medija – borovja, Kandrše, Reber – borovja in Kum. Na območju Zasavja najdemo 46 naravnih spomenikov.

Kmetijska zemljišča v uporabi obsegajo 23% vseh zemljišč v Zasavju oziroma 1,3% vseh slovenskih kmetijskih zemljišč v uporabi. Travniki in pašniki obsegajo največ kmetijskih površin, skoraj 92%, sledijo njive in vrtovi s 7%.

Neugodne naravne danosti za kmetijstvo v Zasavju pogojujejo, da so vse kmetije uvrščene v območja s težjimi pridelovalnimi razmerami. Na ta način lahko kmetije uveljavljajo subvencije za gorsko-višinske, strme in gričevnato hribovite kmetije. Kmetije so razdrobljene, povprečna velikost kmetijskega gospodarstva pa je nad slovenskim povprečjem. Intenzivnost pridelave v strmih legah je majhna, saj je strojna obdelava površin otežena ali pa zahteva posebno mehanizacijo, ki je cenovno težje dostopna. Osnovna kmetijska dejavnost je živinoreja, medtem ko poljedelstvo zaradi neugodnega terena ni razvito. Zasavskim kmetijam so za preživetje pomembni predvsem drugi viri dohodka iz nekmetijskih dejavnosti, brez teh bi najverjetneje propadle.

Število kmetov se je v obdobju 2001-2004 povečalo za 32%, medtem ko se je v Sloveniji zmanjšalo za 9,2%. Največ jih je v občini Zagorje ob Savi. Starostna in izobrazbena struktura gospodarjev na kmetijah je zelo neugodna. Število ekoloških kmetij se je v letih 2003-2005 povečalo za 18%: največje povečanje je opazno v občini Zagorje ob Savi (za 67%). Število kmetij, vključenih v oblike sonaravnega kmetovanja oziroma slovensko kmetijsko okoljskega programa, v letu 2005 predstavlja 45% vseh kmetij v Zasavju.

Zasavje je prometno prehodna regija, vendar se glede na raven prometne dostopnosti uvršča med regije s podpovprečno razvitim prometnim omrežjem. Z dostopom do avtocestnega križa pod Trojanami so se prometne povezave regije izboljšale, kar pa zaradi zelo velike koncentracije prebivalstva ne zadošča. Glavna medregijska cestna in železniška povezava

poteka po dolini reke Save, ki ima na relaciji Zasavje-Ljubljana še vedno ozka grla, na relaciji Zasavje-Zidani Most pa je popolnoma neustrezna. To še dodatno prispeva k nekonkurenčnosti regije in zmanjšuje zanimanje investorjev.

Zasavsko gospodarstvo sicer beleži pozitiven trend, saj se je povečal družbeni bruto proizvod, povečalo se je število podjetij, zrasla je dodana vrednost na zaposlenega v gospodarskih družbah, bistveno se je povečala investicijska aktivnost gospodarskih družb, zmanjšala se je stopnja brezposelnosti, posebno še v težje zaposljivih skupinah iskalcev zaposlitev kot so ženske in starejši. Žal pa so podatki po večini spremljanih kazalcev za Slovenijo ugodnejši, torej se je zaostanek ekonomske moči regije glede na Slovenijo povečal.

Izrazito ugodnejši trendi za Zasavje so bili na področju investicij, po številu novih, in investicij v varstvo okolja. Zelo razveseljivo je, da se je v Zasavju bistveno in bolj kot v Sloveniji povečalo število diplomantov na 1000 prebivalcev, vendar se je po drugi strani povečala stopnja brezposelnosti kadrov s šesto in sedmo stopnjo izobrazbe (večina teh diplomantov ne dobi zaposlitve, oziroma jo najdejo v bližnjih centrih, kar ima za posledico odliv kadrov in negativne selitve prebivalstva). Stopnja registrirane brezposelnosti je druga najvišja v državi.

Upad prebivalstva je med vsemi regijami v Sloveniji najizrazitejši; deloma zaradi negativnega naravnega prirasta, še bolj pa zaradi selitvenega odliva. Gostota poselitve v posameznih občinah se precej razlikuje: najvišja je v Trbovljah, najnižja pa v Zagorju ob Savi.

3.3.2 Stanje okolja

Pozitivni kazalci stanja okolja so sledeči:

- krajinska in biotska pestrost ter številne naravne vrednote;
- območja Natura 2000 in krajinska parka;
- bogastvo z vodnimi viri;
- potencial lesne biomase;
- sistem "na mestu" ločenega zbiranja odpadkov v vseh občinah;
- zainteresiranost kmetovalcev za sonaravne oblike kmetovanja;
- investicije v izboljšanje kakovosti zraka se v primerjavi s Slovenijo povečujejo;
- sanacije degradiranih površin Rudnika Trbovlje-Hrastnik in Rudnika Zagorje.

Na slabo stanje okolja nakazujejo:

- velika površina degradiranih območij;
- vsako leto se povečuje onesnaženost z dušikovimi oksidi in ozonom;
- koncentracije žveplovega dioksida na območju termoelektrarne Trbovlje;
- slaba kakovost površinskih voda zaradi neprečiščenih odpadnih voda;
- gradnja čistilnih naprav močno zamuja;
- dotrajanost vodovodnega omrežja, velike izgube vode;
- neupoštevanje določil na vodovarstvenih območjih;
- povečanje količine odpadkov;
- investicije v izboljšanje kakovosti voda se v primerjavi s Slovenijo zmanjšujejo;
- nezadostno upoštevanje naravnih vrednot kot razvojnega potenciala.

3.3.3 Prednostne usmeritve

Razvojne prioritete Zasavja so:

- razvoj podpornih institucij in promocija regije;
- gospodarstvo;
- razvoj človeških virov in podporno okolje;
- okolje in prostor;
- razvoj infrastrukture;
- razvoj podeželja in spodbujanje kmetijstva in gozdarstva v regiji.

Med ukrepi za izboljšanje kakovosti sestavin bivalnega okolja in ekosistemov so pomembni naslednji:

- ekološka sanacija največjih zasavskih onesnaževalcev, pri čemer je cilj zagotoviti delovanje v dovoljenih mejnih okvirih;
- ohranitev naravnih vrednot in življenjskega prostora skozi trajnostno rabo ter z ustreznim upravljanjem;
- seznanjanje širše javnosti o pomenu varovanja naravne dediščine ter ukrepih za zagotavljanje trajnostne rabe omenjenih območij;
- zagotoviti pripravo načrta upravljanja obstoječih in predlaganih krajinskih parkov ter območij zaščitenih pod programom Natura 2000;
- ustanovitev krajinskega parka Čemšeniška planina;
- zagotoviti kakovostno oskrbo s pitno vodo;
- urediti problem odvajanja in čiščenja odpadnih voda;
- sanacija vodovarstvenih območij;
- zmanjšanje količine odloženih odpadkov;
- učinkovita predelava odpadnih frakcij in iskanje nove lokacije za regijsko deponijo;
- zagotoviti učinkovito rabo energije;
- ohraniti naravne danosti, biotsko pestrost in tradicionalno kulturno krajino kot prednost za razvoj drugih dejavnosti;
- razvijanje okolju prijaznega kmetovanja in produktov višje kakovosti.

3.4 SPODNJEPOSavska REGIJA

3.4.1 Splošne značilnosti

Spodnjeposavska regija leži v jugovzhodnem delu Slovenije ob spodnjem toku reke Save in meji na sosednjo Hrvaško. Po površini je druga najmanjša regija v Sloveniji in pokriva 4,4% površine Slovenije. Sosednji regiji sta Savinjska regija na severu in Jugovzhodna Slovenija na zahodu. Posavsko regijo sestavljajo tri občine, Brežice, Krško in Sevnica. V regiji sta le dve večji regionalni središči, Krško in Brežice. Stopnja urbanizacije v Posavju je zelo nizka. Večina naselij so podeželska naselja, za katera so značilna majhna velikost in njihova teritorialna razpršenost.

Glavni razlog, da podeželje zaznamuje Posavje v tako veliki meri, so ugodne naravne danosti za kmetijsko dejavnost, ki je bila nekdaj glavna gospodarska panoga, za slovenske razmere pa je še danes nadpovprečno pomembna, kar izraža tudi nadpovprečno visok delež kmečkega prebivalstva. V regiji so leta 2000 vsa zemljišča v uporabi (gozd, kmetijska zemljišča in nerodovitna zemljišča) predstavljala kar 55% površja. Od teh površin je bilo kar 30% kmetijskih zemljišč v uporabi (njive in vrtovi, sadovnjaki, vinogradi ter travniki in pašniki). Nižinski in uravnani območji Krškega in Brežiškega polja z rodovitnimi rjavimi tlemi nudita ugodne pogoje poljedelstvu, pobočja Krškega in Bizeljskega gričevja na prisojnih pobočjih poraščajo sadovnjaki in vinogradi, na osojnih in višjih gričevnatih predelih ter v hribovju pa prevladuje gozd. Poleg svoje osnovne funkcije pridelave hrane je kmetijska dejavnost odločujoča pri oblikovanju in ohranjanju izgleda kulturne krajine in naravnega okolja.

Poleg nadpovprečne kmetijske zastopanosti, je v gospodarski strukturi glede na slovenske razmere tudi nadpovprečna usmerjenost v sekundarne dejavnosti. Regija ima še vedno močno razvito industrijo. Najpomembnejši industrijski kraj je Krško, sledi mu Sevnica in Brežice. Zadnja leta je mnogo obratov propadlo ali so v stečajnem postopku, kar je že tako visoko brezposelnost v regiji še povečevalo.

V sekundarnem sektorju ima v Posavju velik pomen energetika. Regija v slovenskem prostoru predstavlja pomemben energetskega bazen, saj letno proizvede približno 38% celotnih potreb po električni energiji v Sloveniji. Pri tem ima največjo vlogo Nuklearna elektrarna Krško, ki proizvede približno četrtno potreb električne energije v Sloveniji. Energetska obrata v regiji predstavljata še Termoelektrarna v Brestanici in hidroelektrarni na Vrhovem in Boštanju. V prihodnosti bo imela energetika v regiji še pomembnejšo vlogo, saj se bo na spodnjem toku reke Save zgradil še dodaten niz štirih pretočnih hidroelektrarn. Gradnja druge poteka že od leta 2005 na Blanci, ostale pa bodo zgrajene še pri Krškem, Brežicah in Mokricah. Projekt izgradnje vseh petih hidroelektrarn na spodnji Savi naj bi bil predvidoma zaključen v dobrih petnajstih letih.

V regiji je relativno dobro razvit tudi turizem, ki predvsem v občini Brežice predstavlja zelo pomembno dejavnost. Nosilec razvoja te dejavnosti so Terme Čatež. V prihodnje se pričakuje, da bosta turizem zdravja in dobrega počutja ter turizem povezan s kulturno in naravno dediščino doživela največjo rast. Posavje s svojimi naravnimi danostmi in že urejenim wellness centrom je idealen kraj za nadgradnjo teh storitev in širitvijo storitev na tem področju, kot je npr. ekološki turizem. Turizem je ravno tako kot energetika dejavnost tisti, ki bo v prihodnosti nosilec razvoja v regiji.

Državno in regionalno omrežje cest in železniške infrastrukture je relativno dobro razvito in bi lahko omogočalo kakovostno dostopnost znotraj regije in navzven predvsem v smeri proti Ljubljani in Zagrebu, če bi bila prometna infrastruktura modernizirana. Še vedno pa so premalo izkoriščene možnosti, ki ga daje železniško omrežje. Preko regije poteka X. panevropski prometni in infrastrukturni koridor, ki ga država po SPRS podaja v ospredje kot razvojni potencial. S tem se regiji dodajajo nove možnosti za lažje sodelovanje s sosednjimi regijami in predvsem za sodelovanje preko državne meje proti Zagrebu.

Regija je razmeroma redko poseljena. Leta 2003 je tu živelo le 3,5% vsega prebivalstva Slovenije, že vse od začetka osemdesetih let pa je za regijo značilno upadanje števila prebivalstva. Indeks razvojne ogroženosti statističnih regij jo uvršča na četrto mesto. Za visoko stopnjo ogroženosti je odločujoča visoka stopnja brezposelnosti, staro prebivalstvo, nizek delež prebivalstva priključenega na javno kanalizacijo, primanjkljaj delovnih mest glede na delovno aktivno prebivalstvo, majhna poseljenost območja in majhen delež površin v območju Nature 2000.

3.4.2 Stanje okolja

Spodnjeposavska regija se ponaša z:

- velikim številom vodnih virov,
- relativno dobro ozemeljsko pokritostjo s pitno vodo,
- dobro ohranjenostjo narave.

Neugodne razmere v okolju se kažejo kot:

- nizka ozaveščenost prebivalstva o pomenu varstva in trajnostne rabe naravnih virov;
- razpršenost upravljavcev vodovodnih virov;

- dotrajanost in neprimernost (azbestno cementne cevi) vodovodnih sistemov, visoke vodne izgube;
- različna kakovost oskrbe s pitno vodo (onesnaženost pitne vode z atrazinom in desetilatrazinom na Krškem polju);
- neustrezno in pomanjkljivo odvajanje in čiščenje odpadnih voda;
- izlivanje odpadnih voda brez obdelave v Savo, Krko in Sotlo ter onesnaževanje podtalnice;
- pomanjkljiv sistem ravnanja z odpadki (slabo ločevanje na izvoru, divja odlagališča, pomanjkanje zbirnih centrov, naraščanje odpadkov);
- velika poraba energije;
- poplavna območja (med Krškim in državno mejo, Krka pod Otočcem, del Sotle).

3.4.3 Prednostne usmeritve

Razvojne prioritete Spodnjeposavske regije so sledeče:

- razvoj konkurenčnega gospodarstva za dvig stopnje zaposlenosti in večjo blaginjo v regiji,
- trajnostni razvoj prostora za kvaliteto bivanja.

Za doseg razvojnih prioritet so predvideni nekateri bistveni ukrepi na področju varovanja okolja in narave:

- izboljšanje infrastrukture na podeželju;
- varna oskrba s pitno vodo;
- izgradnja sistema za odvajanje in čiščenje odpadnih voda;
- vzpostavitev celovitega in učinkovitega sistema ravnanja z odpadki;
- zagotoviti večjo rabo javnega potniškega prometa in zmanjšati emisije izpušnih plinov;
- razbremenitev mestnih jeder z izgradnjo obvoznic in parkirnih površin;
- izboljšanje razvojnih možnosti razvoja tretje razvojne osi in ostale regionalne/lokalne cestne infrastrukture;
- izboljšanje kvalitete bivanja;
- učinkovitost rabe energije;
- proizvodnja in prodaja električne energije iz virov brez oz. nizkimi izpusti emisij CO₂;
- delno se bodo problemi poplavljanja rešili z izgradnjo hidroelektrarn na reki Savi;
- razvoj turizma na varovanih območjih (poudarek na območjih Nature 2000);
- večja vključenost vseh naravnih vrednot in kulturne dediščine v turistične namene;
- povečanje učinkovitosti pri gospodarjenju z gozdovi in povečanje gospodarske vrednosti gozdov (pogozdovanje kmetijskih in nekmetijskih zemljišč), s poudarkom na izkoriščanju neizkoriščenih potencialov gozdov in povezovanju lastnikov gozdov;
- ohranjanje kulturne krajine s spodbujanjem okolju prijaznih kmetijskih praks.

Cilj zadnjega ukrepa je ohraniti in izboljšati stanje naravnih virov, kot so tla, voda in zrak, ter spodbujati trajnostno kmetovanje. Spodbujanje trajnostnega načina kmetovanja in ohranjanje tradicionalnih kmetijskih praks, kot tudi vzdrževanje genetskega potenciala pa skupaj zagotavljajo ohranjanje posebnih značilnosti Posavja in s tem tudi Slovenije, kot so območja z veliko raznolikostjo kmetijskih kultur, traviščni habitati, grbinasti travniki in visokodebelni sadovnjaki.

3.5 REGIJA JUGOVZHODNA SLOVENIJA

3.5.1 Splošne značilnosti

Po površini je Jugovzhodna Slovenija (JV Slovenija) največja regija v Sloveniji. Obsega geografsko območje Dolenjske, Bele krajine in Kočevsko-ribniškega. Združuje 16 lokalnih skupnosti, od katerih šest občin meji na sosednjo Republiko Hrvaško. Po velikosti je največja občina Kočevje. Regijsko središče je Novo mesto, ki je v SPRS opredeljeno kot regijsko središče nacionalnega pomena. Novo mesto pa ni klasična regijska metropola, saj je del regije, Kočevsko-ribniško, ki je bil prej del Osrednje Slovenije, bolj povezan z Ljubljano kot z regijskim središčem.

Več kot 75% površine JV Slovenije je med območji s posebnimi razvojnimi problemi. Skoraj polovico regije je v območju Natura 2000, nekatere občine v celoti. Kar 73% regije je pokrite z gozdom ali je v zaraščanju. Kmetijstvu je namenjenih 24% površin regije, pozidanih pa je 1,8% površin.

Območja Natura 2000 v JV Sloveniji so naslednja območja: Krakovski gozd-Šentjernejsko polje in Kočevsko – Kolpa z naslednjimi varstvenimi cilji: ohranitev ekoloških značilnosti gozdov, ohranitev krajine, ohranitev visokodebelnih sadovnjakov, zagotovitev miru okoli gnezdišč, zlasti na vznemirjanje občutljivih ptic. Potencialna območja Natura 2000 v JV Sloveniji pa so v občinah Trebnje, Metlika, Črnomelj, Novo mesto in Škocjan, reka Krka, Kočevsko in Gorjanci. Območje Natura 2000 v JV Sloveniji zagotavlja ohranjanje biotske raznovrstnosti in ohranjanje izgleda krajine.

V regiji živi 6% prebivalcev Republike Slovenije. Med temi je skoraj 0,7% Romov. Z izjemo mestne občine Novo mesto, kjer živi skoraj 30% vseh prebivalcev regije in je najbolj poseljena občina v JV Sloveniji, beleži regija nizko stopnjo poselitve. Medtem ko je za večino slovenskih regij značilen negativni naravni prirast prebivalstva, je imela JV Slovenija po nekaj letih v letu 2004 spet pozitivnega. Povprečna starost prebivalstva je nižja kot v Sloveniji, ugodnejša je starostna struktura, vendar pa se tudi ta v regiji slabša. Regija beleži več priselitev kot izselitev. Negativni migracijski tok beležijo zlasti občine s slabšimi razvojnimi možnostmi. Izven kraja bivanja je zaposlenih več kot polovico aktivnih prebivalcev, desetina se jih vozi na delo v sosednje regije.

Regija ima visoko zaposlenost in nizko brezposelnost, vendar pa je ta v različnih delih regije zelo različna. Čeprav je bilo v regiji po letu 2000 odprtih veliko novih delovnih mest, ima regija manj delovnih mest kot ima aktivnih in brezposelnih prebivalcev skupaj. Pomanjkanje delovnih mest je večje v Beli krajini in na Kočevskem. Največjo gospodarsko aktivnost v regiji izkazuje Dolenjska. Velika večina zaposlenih v regiji, kar 80%, je zaposlenih v gospodarskih družbah, predvsem v velikih industrijskih družbah, med katerimi so nekatere nosilke gospodarskega in socialnega razvoja regije. Slednje so izvozno usmerjene in uvrščajo regijo med največjo izvoznico med slovenskimi regijami. Slabša je gospodarska aktivnost majhnih družb in samostojnih podjetnikov.

Med razvojnimi zaostanki regije je predvsem slaba izobrazbena struktura, ki je povezana tudi s slabšimi možnostmi za šolanje v regiji, zlasti na visokih šolah. Od tod tudi razvojna potreba po krepitvi znanja, prilagojenega potrebam regije in regijskega gospodarstva.

Kljub hitremu gospodarskemu razvoju uspeva regija ohranяти okolje in naravo na celotnem območju. Prostorsko je izredno zelo raznolika. Prevladuje podeželje. Ima razpršeno poselitev. Še vedno preslabo izkorišča bogato naravno in kulturno dediščino, ki je ena izmed razvojnih možnosti.

Regija je notranje slabo povezana in slabo dostopna, zato ne izkorišča dovolj svoje prednosti – geografskega in prometnega središča oz križišča med Ljubljano, Zagrebom in Karlovcem in položaja na slovenskem avtocestnem križu ter mejne regije. Dostopnost regije se bo izboljšala z dograditvijo dolenjske avtoceste, ki je del slovenskega avtocestnega križa in X. panevropskega koridorja. Za boljšo notranjo povezanost in povezanost s sosednjimi slovenskimi in čezmejnimi regijami pa bo odločilna učinkovita in čimprejšnja izvedba strukturnega razvojnega projekta tretje in tretje A razvojne osi. Boljša dostopnost in povezanost regije je predpogoj za hitrejši razvoj Bele krajine in Kočevsko-ribniškega, regijskega podeželja ter za razvoj turizma v povezavi z naravno in kulturno dediščino.

Razvoja podeželja, ki je ena izmed prevladujočih značilnosti regije, ne moremo več povezovati le s kmetijstvom in gozdarstvom, kot osnovnima ali pretežnima gospodarskima dejavnostma. Podeželje ima daleč širšo in kvalitetnejšo vlogo pri razvoju regije. Glede na veliko posestno razdrobljenost so možnosti kmetijstva predvsem v ekološki pridelavi in v povezovanju z dopolnilnimi in dodatnimi dejavnostmi ter v razvoju podjetništva na podeželju. Gozdnatost regije je prav tako njena razvojna prednost. Ne le v gospodarskem pomenu, temveč tudi kot "zelene" regije, možnosti izkoriščanja lesne biomase, lova, gojenja divjadi in turizma, saj domujejo v regiji tudi nekatere redke velike zveri. Razvoj podeželja pa je pomemben tudi za ohranjanje kulture, prepoznavnosti krajine, kvalitete življenja v regiji, biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti.

Zaradi visoke stopnje ohranjenosti okolja in narave, kulturne krajine, geografske lege, bogate naravne in kulturne dediščine in podjetniških iniciativ je turizem realna razvojna možnost regije. Zdraviliški turizem je v regiji že uveljavljen. Uveljavlja pa se obrečni turizem, saj je Krka ena najlepših slovenskih rek, Kolpa pa najčistejša. Na Rogu se razvija zimski in celoletni rekreativni turizem. V realizaciji je že več projektov za razvoj kongresnega in poslovnega turizma. Turizem ni le možnost za Dolenjsko, temveč razvojna možnost za Belo krajino in Kočevsko-ribniško. Uresničitev te možnosti pa je povezana z razvojem prometne in turistične infrastrukture na podeželju in učinkovitejšo organiziranostjo javno zasebnega sektorja.

V regiji je prepoznanih 911 naravnih vrednot, veliko jih ima spomeniško, rezervatno in znanstveno pomembnost. V Beli krajini sta zavarovana dva krajinska parka, Krajinski park Kolpa in Krajinski park Lahinja, predvideno je tudi zavarovanje parka Kočevsko-Kolpa. 38 območij je vključenih v Naturo 2000. Regija ima izredno bogato in ohranjeno naravno in ustvarjeno dediščino, kar je velik razvojni in premalo izkoriščen kapital.

3.5.2 Stanje okolja

Stanje okolja je v JV Sloveniji v splošnem ugodno. Med ugodne kazalce trenutnega stanja okolja in narave bi lahko uvrstili:

- razmeroma čisto in neonesnaženo okolje;
- veliko naravnih potencialov (les, termalna voda, vodni viri, krajinska vrednost);
- ohranjena kulturna krajina in velika krajinska pestrost;
- številne prvine razpoznavnosti regije in njenih delov (Kočevski gozdovi, kraški pojavi, obvodni ekosistemi Kolpe in Krke s pritoki);
- bogata naravna in kulturna dediščina;
- visoka stopnja naravne ohranjenosti predvsem na področju Gorjancev in Kočevske;
- velik delež in pestrost zvrsti naravnih vrednot;
- velik delež območij Natura 2000;
- zavarovana območja;
- prisotnost številnih ogroženih in evropsko pomembnih vrst (Kočevsko: zveri; zakrasela območja: podzemske živali).

Slabosti in težave regije na področju stanja okolja se kažejo kot:

- onesnaženost zraka, vode in tal v večjih urbanih središčih (Novo mesto, Črnomelj, Kočevje, Trebnje);
- nerešen problem gospodarjenja z odpadki na Kočevsko-ribniškem delu regije;
- slabo stanje kopalnih voda, kar je predvsem posledica onesnaževanja z odpadnimi vodami;
- neurejenost varstvenih pasov okoli virov pitne vode oz. neustrezen nadzor nad izvajanjem predpisanega režima le-teh;
- slabo urejeni vaški vodovodi in azbestne cevi;
- onesnaženje Krupe s PCB in prepoved uporabe vode za prehrano ljudi ter neprimernost uživanja ulovljenih rib;
- velika ranljivost kraškega sveta za onesnaževanja;
- premajhna ozaveščenost glede racionalne rabe naravnih dobrin in energentov ter varovanja okolja in ohranjanja narave;
- obsežna območja varstva narave – varstvo narave je pogosto videno kot omejevalec, zaviralec razvojnih možnosti;
- lastniška razdrobljenost naravnih virov (kmetijskih zemljišč, gozdov);
- razvrednotenje krajine zaradi neustrezne poselitve območij in razpršene pozidave;
- zaraščanje kmetijskih površin na območjih depopulacije in opuščanja kmetijske dejavnosti;
- siromašenje okolja zaradi intenzivnega kmetijstva na nekaterih področjih;
- slaba komunalna opremljenost;
- nekontroliran obiska in neustrezne oblike turizma in rekreacije na območjih varstva narave oz. občutljivih območjih (habitati ogroženih vrst ipd);
- neusklajenost delovanja glavnih sektorjev: kmetijstva, turizma, varstva naravne in kulturne dediščine;
- preobremenjenost cest s tovornim prometom (posebej) skozi mestna jedra;
- nezadostna izkoriščenost naravne in kulturne dediščine za turistične namene;
- neustrezna upravljavska raven zavarovanih območij (parka Lahinja in Kolpa);
- veliko črnih odlagališč;
- velik del regije sodi v območje vododeficitnosti;
- nezadovoljivo stanje spremljanja indikatorjev onesnaženosti.

3.5.3 Prednostne usmeritve

Razvojne prioritete regije za sledeče obdobje so:

- povezanost regije znotraj in navzven;
- institucije za razvoj in prenos znanja;
- skupno trženje;
- večje razvojne možnosti in kakovost življenja.

Za doseg te prioritete usmeritev so navedeni med drugim tudi naslednji ukrepi:

- izboljšanje dostopnosti objektov naravne in kulturne dediščine;
- izboljšanje komunalne opremljenosti (oskrba s pitno vodo in sistemi za odvajanje in čiščenje odpadnih voda);
- zagotavljanje ekološko sprejemljivejših virov zagotavljanja energije;
- trajnostna raba kmetijskih zemljišč in gozda;
- obnavljanje in ohranjanje kulturne in naravne dediščine;
- boljše povezovanje turizma z varstvom narave ter s kmetijstvom in gozdarstvom;
- zagotavljanje razvojnih možnosti in kakovost bivanja na območjih varstva narave;
- ohranjanje kakovosti območij varstva narave.

3.6 OBMOČJE TRETJE RAZVOJNE OSI

Glavni okoljski cilji po posameznih regijah iz RRP so^[20-27]:

- Koroška: izboljšati prometno dostopnost, ohraniti poseljenost podeželja in čisto okolje ter povečati kakovost bivalnega okolja;
- Savinjska: izboljšanje stanja okolja in smotrne rabe prostora;
- Zasavska: izboljšanje stanja okolja in smotrne rabe prostora ter ohraniti naravne danosti in biotsko pestrost skozi okolju prijazno kmetovanje;
- Spodnjeposavska: zagotoviti visoko kvaliteto bivanja v regiji Posavje na osnovi uravnoteženega razvoja v regiji, varnosti, racionalnega gospodarjenja s prostorom, trajne mobilnosti in izboljšanja kakovosti okolja ter ustrezne komunalne infrastrukture;
- Jugovzhodna Slovenija: trajnostni razvoj.

Kot vidimo, želijo vse regije ohraniti ali pa izboljšati stanje okolja v skladu z uravnoteženim in trajnostnim razvojem na ostalih področjih. Na področju prometne infrastrukture oz. razvoja tretje osi pa so temeljne razvojne usmeritve po regijah naslednje^[23-30]:

- Koroška: izboljšati prometno infrastrukturo (vzpostavitev boljše cestne povezave z osrednjo regijo), izgradnja hitre ceste na Koroško ter obnova lokalnih cest regionalnega pomena;
- Savinjska: izkoristiti ugodno geografsko lego ob tretji razvojni osi, za regijo bi bila izjemnega pomena izgradnja nove hitre ceste Celje – Velenje – Slovenj Gradec – Otiški vrh v skupnem prometno-infrastrukturnem koridorju z novo železniško progo v istem poteku, izboljšati dostopnost perifernih območij regije (Kozjansko z Obsoteljem in Zgornja Savinjsko Šaleška dolina);
- Zasavska: vključitev regije v tretjo razvojno os in izboljšati cestne povezave in kakovost lokalnih cest;
- Spodnjeposavska: izboljšanje dostopnosti regije z navezavo na tretjo razvojno os;
- Jugovzhodna Slovenija: izboljšati dostopnost nekaterih delov regije; načrtovana tretja razvojna os kot območje novih in bolje povezanih cestnih povezav, gospodarskih con in družbenih dejavnosti; v okviru aktivnosti za umeščanje tretje razvojne osi se bo načrtovala tudi 3.a razvojna os.

Skupno vsem regijam na območju tretje razvojne osi je izboljšava prometne infrastrukture z izboljšanjem že obstoječe infrastrukture ter izgradnjo nove s povezavo v tretjo razvojno os.

V prejšnjih podpoglavjih so bile orisane glavne značilnosti stanja okolja in prednostne usmeritve na področju okolja po posameznih regijah na območju tretje razvojne osi, v tem poglavju pa smo združili podatke posameznih regij.

V tabeli 4.1 je prikazan pomen okolja v SWOT analizah posameznih regij^[20-27]. Primerjava med njimi pokaže, da so opredelitve v programih posameznih regij lahko bolj splošne ali bolj natančne in jih je med sabo težko primerjati. V posameznih RRP nastopa okolje kot samostojno poglavje ali pa kot del širšega sklopa (npr. skupaj s prometno infrastrukturo in energetiko).

Kot prednost večina regij poudarja bogastvo naravnih potencialov, ugodne naravne danosti ter bogato naravno in kulturno dediščino kot potencial za razvoj turizma. V priložnostih za regijo so razlike med regijami precejšnje. Največ se jih nanaša na naravne in kulturne danosti. Med slabostmi so najbolj izpostavljeni obstoj degradiranih območij, obsežna območja varstva narave in pretežno deklarativno varstvo okolja. Nevarnosti za regije predstavljajo predvsem povečani pritiski na okolje.

Tabela 3.1: Položaj in vloga regij na področju okolja v kategorijah SWOT analize

	Prednosti regije	Priložnosti za regijo	Slabosti regije	Nevarnosti za regijo
Koroška regija	<ul style="list-style-type: none"> -veliko naravnih potencialov, -veliko naravnih vrednot in kulturne dediščine, -ekološka stabilnost prostora, biotska pestrost, naravna ohranjenost 	<ul style="list-style-type: none"> -načrtovana 3.razvojna os kot možnost za oblikovanje skupnih programov in celovito reševanje problemov, -zagotovljene površine za razvoj gospodarskih con v večjih središčih 	<ul style="list-style-type: none"> -obstoj okoljsko močno degradiranih -za območja naravne in kulturne krajine ni oblikovanih celovitih strategij razvoja in varstva, -premajhna ozaveščenost glede varovanja narave 	<ul style="list-style-type: none"> -onesnaževanje okolja na območju brez ustrezne komunalne opremljenosti, -zaraščanje kulturne krajine, -enostranska zaščita naravne in kulturne dediščine, -nesposobnost usklajevanja različnih interesov v prostoru
Savinjska regija	<ul style="list-style-type: none"> -prostorska nesklenjenost lokalnih območij degradiranega okolja, -strokovnjaki za sanacije degradiranega okolja -ugodna lega tal in dobri pogoji za kmetijstvo 	<ul style="list-style-type: none"> -pokrajinska mozaičnost in s tem povezana večja nosilnost okolja regije kot celote 	<ul style="list-style-type: none"> -obstoj okoljsko močno degradiranih območij v občutljivih pokrajinskih ekosistemih, -večja izpostavljenost naravnim nesrečam, -pretežno deklarativno varstvo okolja, -izkrčenost nižinskih gozdov 	<ul style="list-style-type: none"> -povečanje pritiskov na okolje -vse večji posegi na rodovitne površine,
Zasavska regija	<ul style="list-style-type: none"> -krajinska in biotska pestrost ter številne naravne vrednote, -bogastvo z vodnimi viri, -potencial lesne mase, -sistem ločenega zbiranja odpadkov 	<ul style="list-style-type: none"> -območja zavarovane narave, -ponovna uporaba odpadnih frakcij 	<ul style="list-style-type: none"> -velika površina degradiranih površin, -zaskrbljujoča kakovost zraka, vodnih virov in tal -povečevanje količine odpadkov 	<ul style="list-style-type: none"> -novo obremenjevanje prostora zaradi umeščanja industrije, -neupoštevanje okoljskih omejitev regije pri umeščanju industrije, -finančna nezmožnost financiranja okoljevarstvenih investicij
Posavska regija	<ul style="list-style-type: none"> -bogastvo z vodnimi viri, -razmeroma urejeno odvajanje in čiščenje odpadnih voda, -dobra ohranjenost narave, -ohranjenost naravne krajine, -ugodne naravne danosti in viri, -bogata naravna in kulturna dediščina 	<ul style="list-style-type: none"> -kvalitetna pitna voda, -velike količine sekundarnih surovin, -izkoristiti naravne in kulturne danosti, -povezovanje generatorja razvoja z okoljem, -izkoriščanje obnovljivih energetskih virov 	<ul style="list-style-type: none"> -izlivanje odpadnih voda brez obdelave v reke in onesnaževanje podtalnice, -divja odlagališča odpadkov, -naraščanje količine odpadkov, -premajhna obveščenost ljudi o emisijah toplogrednih plinov. -neizkoriščena naravna in kulturna dediščina, 	<ul style="list-style-type: none"> -ceste in železnice nimajo zaščite površinskih voda v primeru nesreče, -razpad infrastrukturnih sistemov s pitno vodo, -podnebne spremembe, -neekonomično ravnanje z odpadki, -neustrezno ločevanje odpadkov, -povečevanje pritiskov na naravo in na kulturno krajino
Jugovzhodna Slovenija	<ul style="list-style-type: none"> -razmeroma čisto, neonesnaženo okolje, -veliko naravnih potencialov, -veliko naravnih vrednot in kulturne dediščine, -potek avtoceste prek regije, 	<ul style="list-style-type: none"> -vse bolj celoviti programi varovanja okolja in trajnostne rabe naravnih virov, -upravljanje okolja s trajnostnim razvojem kmetijstva in gozdarstva v povezavi z varstvom naravne in kulturne dediščine 	<ul style="list-style-type: none"> -neugodna infrastrukturna opremljenost, -velika ranljivost kraškega sveta, -območja depopulacije in opuščanja kmetovanja, -lastniška razdrobljenost naravnih virov, -obsežna območja varstva narave 	<ul style="list-style-type: none"> -onesnaženje okolja na območjih brez ustrezne komunalne opremljenosti, -prometni zastoji, -omejitve razvojnih pobud zaradi obsežnih varovanih območij (narave in kulturne dediščine) -nezadostno usklajevanje med sektorji

4 ZNAČILNOSTI OBMOČIJ POSEBNEGA OKOLJSKEGA POMENA

V prejšnjem poglavju so bili na kratko povzeti pomembni vidiki trenutnega stanja okolja na območju tretje razvojne osi. V tem poglavju pa smo se osredotočili na okoljske značilnosti območij posebnega okoljskega pomena.

4.1 OHRANJANJE BIOTSKE RAZNOVRSTNOSTI

Varstvo narave je v Sloveniji zastavljeno kot dvojni sistem, pri katerem imamo poleg ukrepov ohranjanja biotske raznovrstnosti tudi sistem varstva naravnih vrednot.

Biotska raznovrstnost je raznovrstnost živih organizmov, ki vključuje raznovrstnost znotraj vrst in med različnimi vrstami, gensko raznovrstnost ter raznovrstnost ekosistemov. Slovenija ima v primerjavi z državami srednje Evrope večje število območij z ohranjeno biotsko raznovrstnostjo. To pa prinaša tudi odgovornost za njihovo ohranjanje, še posebej ker živimo v času, ko se biotska raznovrstnost v splošnem zmanjšuje. Praviloma se to dogaja zaradi večanja pritiskov na vrste, njihove habitate in habitatne tipe. Zmanjševanje pritiskov je zato pomemben korak k ohranjanju biotske raznovrstnosti.

4.1.1 Rastlinske in živalske vrste ter habitatni tipi

S spremljanjem stanja v naravi je bilo ugotovljeno, da so nekatere vrste in populacije bolj ogrožene od drugih. Z namenom ohranjanja biotske raznovrstnosti moramo takšnim populacijam in vrstam nameniti posebno pozornost tako na lokalni kot svetovni ravni. Navedene so v rdečem seznamu svetovno ogroženih vrst, ki ga vodi Mednarodna zveza za varstvo narave. Vsaka država ali skupnost držav je odgovorna za ohranjanje biotske raznovrstnosti in trajnostno rabo naravnih virov na svojem ozemlju. To naredi med drugim tudi s tem, da posveti prednost ogroženim populacijam in vrstam na svojem ozemlju, poleg tega pa mora ustrezno skrb nameniti tudi populacijam in vrstam, ki so ogrožene na ravni celine oziroma države.

V Sloveniji je ogroženih 10 % vseh praprotnic in semenk ter 56 % vretenčarjev (sesalci, ptiči, plazilci, dvoživke, ribe). Najbolj ogroženi habitatni tipi pa so podzemski, obalni in morski, stoječe in tekoče vode, suha in vlažna travnišča. Med domorodnimi pasmami domačih živali je v kategoriji ogroženih populacij v Sloveniji najmanj devet pasem. Slovenija ima v primerjavi z državami Evropske unije še več območij z ohranjenimi habitatnimi tipi, ki nastanejo kot posledica ekstenzivne kmetijske in gozdarske rabe.^[28]

4.1.2 Posebna varovana območja

Z ustanavljanjem posebnih območij ohranjanja biotske raznovrstnosti omogočimo ohranjanje biotske raznovrstnosti preko ohranjanja sistemov in habitatov in-situ in vzdrževanja in krepiteve populacij, ki so sposobne nadaljevati razvoj vrst v svojem naravnem prostoru.

Evropska unija obveznost ohranjanja biotske raznovrstnosti in situ, ki ga nalaga Konvencija, izpolnjuje z izvajanjem habitatne in ptičje direktive, na podlagi česar so določena območja **Natura 2000**. Na območjih Natura 2000 je treba zagotavljati trajnostno rabo sestavin biotske raznovrstnosti in razvoj prostora za ohranjanje habitatov in populacije tamkajšnjih vrst. V

Sloveniji je skupaj določenih 286 območij, od tega jih je 260 določenih na podlagi direktive o habitatih in 26 na podlagi direktive o pticah. Območja zajemajo 7202 km² oz. 35,5 % površine Slovenije^[29]. Večji del območij porašča gozd, velik je delež brez vegetacije (pretežno stene), pomemben je tudi delež travnišč. V zavarovanih območjih je 25 % skupne površine Natura 2000 območij.

Istočasno je bila s strani Vlade RS sprejeta tudi uredba o **ekološko pomembnih območjih**, ki določa ekološko pomembna območja v Sloveniji in varstvene usmeritve za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja habitatnih tipov ter prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst in njihovih habitatov na teh območjih. Ekološko pomembno območje (v nadaljevanju EPO) je območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti. Pokrivajo 52% površine RS.

Na območju tretje razvojne osi je 82 ekološko pomembnih območij (od 273 v Sloveniji) – priloga 1. Večja EPO, ki vključujejo tudi ozemlje Natura 2000, so: Kamniško-Savinjske Alpe, Uršlja gora – Razbor, zahodni del Pohorja, Velenjsko – Konjiško hribovje, Menina, Kum, Posavsko hribovje – severno ostenje, Kum, Zasavsko hribovje, Bohor – Vetrnik, Kozjansko – Sotla, Jovsi, Krakovski gozd, Ajdovska jama, Radulja, Ajdovska planota, Gorjanci, Kočevsko, Krupa, Lahinja, Metlika, Veliko bukovje.

V Sloveniji **zavarovana območja** različnih kategorij obsegajo 12% ozemlja (stanje 2004)^[30]. Zakon o ohranjanju narave jih deli na širša zavarovana območja in na ožja zavarovana območja. Med širša uvrščamo Triglavski narodni park (4,14%), regijske parke (2,14%), krajinske parke (5%), med ožja pa stroge naravne rezervate, naravne rezervate (skupaj 0,33%) in naravne spomenike (0,6%). Do leta 2008 je predvideno povečanje zavarovanih območij različnih kategorij na skupno 17% celotnega ozemlja. Prednostno se aktivnosti za zavarovanje odvijajo na naslednjih območjih: Kočevsko, Kolpa, Notranjska, Kras, Ljubljansko barje in Pohorje.

V prilogi 2 so prikazana zavarovana območja na obravnavanem območju tretje razvojne osi. Največje zavarovano območje je Kozjanski park, ki sodi med regijske parke. Med krajinskimi parki so večji: Logarska dolina, Topla, Golte, Ponikovski kras, Mrzlica, Kum, Lahinja in Kolpa. Med naravnimi spomeniki so večji: soteska Savinje pri Igli, Jovsi, Globodolsko polje, Vajndol, Vrhovske vrtače in Marindolski steljniki. Naravni rezervati so: greben Smrekovec – Komen, hrastov gozd v Krakovu, pragozd Pečke, pragozd Gorjanci in drugi. Kot spomenik oblikovane narave je zavarovan Šenek. Kot zavarovana območja narave – točke so zavarovana večinoma posamezna drevesa. Veliko jih je v oklici Celja in zahodo od njega, JV od Celja proti Kozjanskemu parku in zahodno od Novega mesta.

4.2 OHRANJANJE NARAVNIH VREDNOT

Sistem varstva naravnih vrednot temelji na ohranjanju lastnosti, zaradi katerih je del narave postal naravna vrednota. Poleg tega se varuje naravne procese, ki te lastnosti vzpostavljajo in ohranjajo, cilj varstva pa je tudi vzpostavljanje razmer za obnovitev degradiranih naravnih vrednot.

Med 8096 prepoznanimi naravnimi vrednotami je 44,4 % državnega pomena in 55,6 % lokalnega pomena.^[29] Skupaj zavzemajo 11,5 % površine RS. Od 5232 objektov in območij v Sloveniji, ki so evidentirane in so oziroma bodo predlagane za naravne vrednote, ima pravno varstvo 1373 objektov in območij (naravnih spomenikov, naravnih rezervatov in spomenikov oblikovane narave), ki so bili zavarovani na podlagi zakona o naravni in kulturni dediščini. Številne predlagane naravne vrednote so varovane tudi v okviru v okviru krajinskih in regijskih parkov.

Naravne vrednote na območju tretje razvojne osi so prikazane na sliki v prilogi 3. Naravnih vrednot je zelo veliko, tako točk kot tudi območij. Nekatera sovpadajo z ekološko pomembnimi območji. Večja območja naravnih vrednot na ožjem območju tretje razvojne osi so: Bukovje – gozd, Topla, Golte, Paški Kozjak, Socka (soteska Hudinje), Ponikovski kras, Ponikva, Mrzlica, kopitnik, dolina Gračnice, Veliko Kozje, Lisca, Radulja, Krakovski gozd, Dobrava, Globodolsko polje, Krka, Pendarjevka, Mestni log, Kolpa, Sinji vrh. Naravne vrednote – točke – so razpršene po celotnem območju tretje razvojne osi.

4.3 NAJBOLJŠA KMETIJSKA ZEMLJIŠČA

Tla predstavljajo pomemben naravni vir hranil in vode ter omogočajo obstoj vseh kopenskih organizmov. Pogosto pozabljamo, da imajo tako kot vsak naravni vir tudi tla omejene sposobnosti razgradnje in sinteze snovi. Vpliv človeka, ki z netrajnostno rabo tal povzroča degradacijske procese, je vse bolj opazen.

Slovenija je v zadnjih letih izgubila veliko kmetijskih površin, na katerih so bila zgrajena bivalna naselja, industrijski in prodajalni centri ter infrastrukturni objekti. Pri tem so najbolj izpostavljenja prav najboljša kmetijska zemljišča, ki so najprimernejša tudi za gradnjo različnih objektov. Temu navkljub je Vlada RS leta 1982 sprejela Zakon o varstvu kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti. Obseg spreminjanja namembnosti kmetijskih zemljišč se je postopoma zmanjševal, vendar pa je od leta 1990 ponovno opazen povečan pritisk na spreminjanje namenske rabe varovanih kmetijskih zemljišč. Drugi dejavnik, ki pripomore k zmanjševanju rabe kmetijskih zemljišč, je zaraščanje z gozdno drevesno in grmovno rastlinsko odejo, ki pa je pogost predvsem v demografsko ogroženih in izoliranih območjih Slovenije.

Glavni onesnaževalci tal so emisije iz industrije, intenzivnega kmetijstva, odlaganja odpadkov, kurišč in prometa. Organske in anorganske nevarne snovi, ki kot posledica teh dejavnosti ostanejo v tleh, se le počasi izločajo iz tal ali razpadajo (odvisno od značilnosti tal, na katerih prihaja do obremenitve). Prehajajo v rastline in nadalje v prehrambeno verigo do pridelkov in živil za človeka. Problematično pa je tudi spiranje nevarnih snovi v podtalnico. To je največje pogosto tam, kjer plitva tla ležijo nad podzemnimi vodami (porečja naših največjih rek Mure, Drave, Savinje in Save). Najpogostejše nevarne snovi v tleh so težke kovine, nekateri radionukleidi, fluoridi, nitrati, fosfati in nevarne organske snovi.

Glede na obstoječe raziskave je na območju tretje razvojne osi ugotovljena:

- povečana vsebnost kovin (Zn, Pb, Cd) na območju Celja (kovinskopridelovalna industrija) in v zgornji Mežiški dolini (rudniško-topilniška dejavnost);
- povečana vsebnost svinca v tleh zaradi emisij prometa ob glavnih cestah, predvsem na območju večjih mest, kjer promet ni tekoč;
- povečana vsebnost organskih nevarnih snovi na območjih z intenzivno kmetijsko pridelavo (Krško polje in okolica Celja).

Posebna območja med kmetijskimi zemljišči predstavljajo najboljša kmetijska zemljišča (priloga 4). Ta zemljišča lahko predstavljajo majhna posamezna območja ali pa večje sklenjene površine, ki jih je največ v dolini Savinje med Polzelo in Celjem, Krško-Brežiški kotlini (do Novega mesta), v pasu ob avtocesti med Ivančno Gorico in Novim mestom, na območju trikotnika Dravograd – Mežica – Mislinja, območje med Slov. Konjicami in Poljčanami, Sotelsko, Bizeljsko, Mirnska dolina in območje med Črnomljem in Metliko.

4.4 GOZDOVI

Gozdovi so z 58 % (kar vključuje tudi grmičaste gozdove) prevladujoča kategorija pokrovnosti v Sloveniji, a niso enakomerno razporejeni po vsem ozemlju. Največja sklenjena območja gozda pokrivajo dinarsko-kraške planote južne in jugozahodne Slovenije ter pobočja Alp na severu in zahodu. Vse od sedemdesetih let prejšnjega stoletja je pogozdovanje prepoznano kot glavni razlog sprememb v pokrovnosti v Sloveniji. Pričakovano je nadaljevanje in celo ojačitev tega procesa, predvsem zaradi selektivnega opuščanja in zaraščanja kmetijskih zemljišč s preходом na pretežno tržno usmerjeno kmetijstvo.^[31]

Na območju tretje razvojne osi je večina ozemlja prekrita z gozdom (priloga 5). Posebej so označeni rezervati in varovalni gozdovi, za katere veljajo omejitve glede posegov v okolje. Večja območja rezervatov in varovalnih gozdov so v zgornji Savinjski dolini, na območju Žerjava in Uršlje gore, na Paškem Kozjaku, na območju Posavskega hribovja, na Gorjancih in Kočevskem Rogu.

4.5 VODE

Voda je naravna prvina in je pogoj za nastanek in obstoj življenja. Zaradi naravnih dejavnikov in človekovega delovanja so vodni viri predmet količinskih kot tudi kakovostnih sprememb. Slovenija je bogata z vodnimi viri, ki pa so neenakomerno razporejeni po prostoru. Iz stanja voda pa je razvidno, da se ljudje ne zavedajo njenega bogastva. Ogrožene so vse oblike vodnih virov, tako tekoče vode kot tudi podzemne vode, jezera in morje. Kmetijstvo je glavni onesnaževalec, ki pa mu sledijo še industrija in gospodinjstva, ki še nimajo urejenega ustreznega čiščenja voda.

Glavni vir onesnaženja površinskih vodotokov so viri točkovnega onesnaževanja (izpusti industrijskih in komunalnih odpadnih voda ter meteoritnih voda iz urbaniziranih površin). Poseben problem so stoječe oz. počasi tekoče površinske vode, v katerih zaradi prevelike količine hranljivih snovi prihaja do eutrofikacije.

Glede vsebnosti nitratov v podtalnih vodah sta zaradi intenzivnega kmetovanja problematična Krško polje in Spodnja Savinjska dolina, kjer so v triletnem obdobju 1998-2000 povprečne vsebnosti nitrata še vedno presegale dopustne mejne vrednosti 25 mg NO₃/l.

Zaradi zaščite vodotokov je bilo urejenih 2.490 km nižinskih vodotokov (9,65 %), kot naravna dediščina je zaščitenih 800 km, 22.600 km vodotokov je ohranilo naravni videz.

Med varstvena območja voda sodijo tudi vodovarstvena območja, ki jih določi vlada z namenom, da se zavaruje vodno telo, ki se uporablja za odvzem ali je namenjeno za javno oskrbo s pitno vodo. Na območju tretje razvojne osi so večja vodovarstvena območja in zajetja na področju Uršlje gore, Paškega Kozjaka, Pohorja, Socke in Konjiške gore, Čemšeniške planine, Mrzlice, področje zahodno od Rimskih Toplic, JV od Celja, v okolici Brežic in Krškega, na Gorjancih, v Krški kotlini, SV rob Bele Krajine, Kočevski rog.

4.6 KULTURNA DEDIŠČINA

Kulturna dediščina so predvsem arheološka najdišča in predmeti; naselbinska območja, oblikovana narava in kulturna krajina, stavbe, njihovi deli ali skupine stavb umetnostne, zgodovinske ali tehnične pričevalnosti; stavbe in drugi predmeti, ki so v zvezi s pomembnimi

osebami in dogodki naše politične, gospodarske in kulturne zgodovine; arhivsko gradivo; knjižnično gradivo; predmeti ali skupine predmetov zgodovinskega, umetnostno-zgodovinskega, arheološkega, umetnostnega, sociološkega, antropološkega, etnološkega ali naravoslovnega pomena, ki izpričujejo zgodovinska dogajanja na Slovenskem.

Na območju tretje razvojne osi je objektov ali področij, ki so vpisana v register kulturne dediščine zelo veliko. Večje zgostitve so predvsem v večjih mestih in njihovi okolici (Celje, Novo Mesto, Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec, Velenje, Dobrna, Vojnik, Žalec, Laško, Rimske Toplice, Radeče, Sevnica, Trebnje, Trška gora, Metlika, Črnomelj in druga).

Poleg omenjenih večjih zgostitev obstaja na območju tretje razvojne osi še devetnajst območij kompleksnega varstva kulturne dediščine v odprtem prostoru. Ta območja so: Strojna, Košenjak, Šentjanž nad Dravčami, Ribniško Pohorje, Južno Pohorje, Zgornja Mežiška dolina, Zgornja Savinjska dolina, Velika planina, Zadrebška planina, Paški Kozjak, Žička kartuzija, Rogatec-Donačka gora, Kozjansko-Obsotelje-Bizeljsko, Mirenska dolina, Otočec, Gorjanci-Podgorje, Dolina Soteska-Stare žage, Loški potok in Dolina Kolpe pod Starim trgom.

Posamezen razvojne regije v svojih razvojnih programih^[20-27] opisujejo tudi stanje oz. bodoči razvoj na področju kulturne dediščine. V nadaljevanju so na kratko povzeta.

Za Koroško regijo je značilen obstoj pomembnih in razmeroma ohranjenih območij kulturne krajine, na kar kažejo številni predlogi za zavarovanje območij. Kulturna dediščina predstavlja v regiji tudi velik potencial za razvoj doživljajskega turizma.

Savinjska regija je po številu objektov kulturne dediščine visoko nad državnim povprečjem in predstavlja 21% vse slovenske kulturne dediščine. Vključuje različne kategorije dediščine, kot je na primer arheološka, zgodovinska, umetnostno zgodovinska, naselbinska, etnološka, tehniška, oblikovana narava in kulturna krajina.

V Zasavski regiji je izjemno bogata kulturna dediščina, ki vključuje tudi tradicionalne kulturne prireditve in tradicionalne dejavnosti oziroma obrti.

Posavska regija ima v primerjavi z ostalo Slovenijo zelo visoko koncentracijo kulturne dediščine. V Večji meri gre predvsem za stavbno, umetnostno zgodovinsko in etnološko nepremičnino. V regiji je skoncentrirana tudi bogata kulturno-zgodovinska dediščina, kot so gradovi in grajski objekti, samostani, sakralni objekti, stara ljudska arhitektura ter bogata naselbinska in arheološka dediščina.

Jugovzhodna Slovenija ima na področju kulturne dediščine velik razvojni potencial, ki ostaja neizkoriščen. Gre za območje, ki ponuja zdraviliški in aktivno-doživljajski turizem na temeljih naravne in kulturne dediščine ter čezmejnega sodelovanja.

5 VERJETNI ZNATNI VPLIVI NA OKOLJE IN UKREPI ZA NJIHOVO ZMANJŠANJE

V različnih zakonskih dokumentih RS so opredeljeni cilji in smernice razvoja države. Zato je pomemben del strateškega planiranja tudi ocena vplivov na okolje, saj nam omogoča vpogled v možne posledice, ki bi jih imela izvedba načrta na prebivalstvo, naravo in širši prostor. To nam nadalje omogoča, da ovrednotimo posamezne možnosti razvoja in predvidimo ukrepe za zmanjšanje negativnih vplivov.

V okviru projekta smo prednostno obravnavali izgradnjo prometne infrastrukture, s poudarkom na cesti in železnici. Zato smo se v tem poglavju osredotočili na potencialne vplive na okolje, ki bi nastali z izgradnjo novega koridorja (cesta in železnica). Vplivi na okolje se bodo pojavljali v fazah načrtovanja projekta, izgradnje, delovanja (obratovanja) infrastrukture ter sanacije okolja po končanem delu. Vplivi so v različnih fazah različni. Vplivi na okolje so različno močni tudi v odvisnosti od načina izgradnje koridorja: po obstoječih trasah ali nov poseg v neokrnjeno naravo.

5.1 GEOSFERA

V fazi izgradnje gre za pomembno spremembo vseh sestavin geosfere. Izkopavanje, zasipavanje, miniranje in vibracije vplivajo na spremembo mikro in makro reliefnih oblik kot tudi na tla in kamnine matične podlage. Kot posledica preoblikovanja reliefnih oblik lahko pride do erozijskih pojavov, zasipavanja strug, posredno pa še do spremenjene stabilnosti obstoječih brežin in do spremembe obstoječih geomorfoloških procesov. Ob gradnji tla z odstranjevanjem uničimo, na drugem mestu pa to zemljo odložimo, pri čemer spremenimo talne razmere na obeh lokacijah. Onesnaženje je možno v času gradbenih del in pa tudi ob vzdrževanju objektov. V času izvedbe posega je možno onesnaženje tal zaradi izliva goriva iz delovnih strojev, neprimernega ravnanja z nevarnimi odpadki in snovmi, neprimernega skladiščenja in odlaganja gradbenih odpadkov v naravno okolje. Vpliv je ob neprimerni sanaciji tal lahko dolgotrajen. Posebno pozornost je potrebno nameniti gradnji infrastrukture na kraškem terenu.

V času obratovanja prometne infrastrukture pride do onesnaženja tal v njeni neposredni bližini z emisijami prometa in spiranjem cestišča. S tega vidika je problematično tudi zimsko soljenje cest, poseben primer pa so prometne nesreče, pri katerih pride do razlitja in gorenja kemijskih snovi. Takšne posledice so lahko trajne in pogosto zahtevajo odstranitev talne odeje. V kolikor predvideno odvodnjavanje cestišč ne bo izvedeno, zadrževalni bazeni oz. peskolovi in lovilci olj pa ne ustrezno vzdrževani, bo vpliv na hidrogeološke razmere velik. V primeru poteka infrastrukture čez kraški teren morajo biti izvedeni vsi primerni zaščitni ukrepi.

Predvideni ukrepi, ki bi zmanjšali negativne posledice na tla, podtalje in oblikovanost reliefa, so:

- čim manjši posegi v relief začasne namene;
- odkrivanje tal v najmanjšem možnem obsegu;
- sprotno utrjevanje brežin;
- končna sanacija in vegetacijska zaščita brežin (za preprečevanje erozijskih procesov);
- uporaba deponirane zemlje za prekrivanje novonastalih brežin;
- ustrezno odvodnjavanje;
- vnaprejšnja določitev lokacije trajnih deponij viškov materiala (preprečitev zasutja naravnih depresij, jarkov, strug);
- uporaba izkopanega materiala pri izvedbi nasipov;

- začasne površine naj se prednostno uporablja obstoječe infrastrukturne površine;
- pravilen način deponiranja onesnaženega materiala v primeru izlitja nevarnih tekočin;
- uporaba materialov, ki so neškodljivi za okolje;
- ureditev delovnih površin tako, da se prepreči neposredno odtekanje odpadnih in izcednih voda v tla;
- posebni zaščitni ukrepi na kraškem terenu.

5.2 VODE

Gradnja prometne infrastrukture pogosto zahteva regulacije vodotokov, spremembe procesov dotekanja vode v vodotoke, izsuševanje vlažnih zemljišč, preusmerjanje površinskega odtoka padavinskih voda, nevarnost bočnih in globinskih erozij ipd. Ti neposredni učinki na vodne oblike pa nadalje vplivajo na celoten vodni režim, ekomorfološko stanje vodnega okolja in kvaliteto vode. Tako bi bilo lahko na primer zaradi regulacije vodotokov, gradnje pregrade in zaježitve ter s tem posledično večje kalnosti vode ovirano ali celo prekinjeno prehranjevanje rib, normalno plavanje rib, zmanjšana odpornost za okužbe, oviran naraven razvoj iker, zaroda in mladice. V času gradnje (kratkotrajen vpliv) se lahko spremenijo številne fizikalne in kemične lastnosti vode, ki se jim vodni organizmi ne morejo tako hitro prilagoditi.

Neprimerno ravnanje z nevarnimi odpadki, izlivi goriv iz delovnih strojev, pranje delovnega orodja v vodotokih in podobno, lahko prav tako vpliva na onesnaženje vodotokov že v času gradbenih del pa tudi v času vzdrževanja objektov. Ocenimo lahko, da bodo v vodotokih občasno nastale razmere, ki jih z vidika kakovosti vode ni možno oceniti in tudi ne omiliti z omilitvenimi ukrepi.

Onesnaženje voda zaradi prometa v največji meri povzroča zimsko soljenje ter spiranje ostankov olj, snovi, ki nastajajo ob obrabi gum, zavornih oblog in drugih drsnih površin na vozilih s padavinsko vodo iz cestišč. Na ta način pride lahko tudi do onesnaženja podtalnice. Prav tako so lahko vir onesnaženja prometne nesreče, pri katerih pride do razlitja in gorenja kemijskih snovi.

Na onesnaženje kot tudi na dinamiko podzemnih voda pa lahko pomembno vplivajo tudi morebitne gradnje podvozov. V primeru spreminjanja vodnega režima podtalnice je možen vpliv na občutljive ekosisteme, kot so mokrišča in obrežni ekosistemi.

Ukrepi za preprečitev ali zmanjšanje negativnih vplivov na vode so:

- zagotovitev ustreznih črpalnih vodnjakov za prečrpavanje vode;
- sprotno utrjevanje brežin;
- uporaba čiste tehnologije pri posegih v vodonosnik;
- ustrezno sprotno in končno odvodnjavanje padavinskih odpadnih voda, tako da ni možno neposredno odtekanje vode v tla in podtalnico;
- ustrezno čiščenje padavinskih odpadnih voda s cestišča in ustrezno vzdrževanje teh čistilnih naprav;
- sprotna biotehnična sanacija posegov v vodotoke;
- ohranjanje vodnega pretoka ves čas posegov v vodotok;
- regulirani vodotoki naj bodo čim bolj podobni naravnim;
- vnaprej pripravljen načrt za omejitev širjenja škodljivih tekočin, suspenzij ali drugih materialov v primeru razlitja;
- brežine naj se ponovno ozeleni z avtohtonimi rastlinskimi vrstami.

5.3 ZRAK IN PODNEBJE

Vpliv na ozračje se začne že v fazi izgradnje. Izpušni plini gradbenih strojev, transport gradbenega materiala na gradbišče, odvoz odvečnega materiala iz gradbišča ter prah, ki nastane ob miniranjih in kot posledica vožnje vozil, pomembno spremenijo kakovost zraka na območju gradnje. Poleg tega lahko določeni posegi v prostor, kot so na primer gradnja nasipov, odstranjevanje reliefnih ovir ali rastja, pomembno vplivajo na gibanje zračnih mas in tako na spremembo mikroklima.

V času obratovanja pa na spremembo kvalitete zraka pomembno vplivajo izpušni plini prometa, pri čemer lahko izpostavimo onesnaževanje s CO₂, CO, NO_x, ogljikovodiki in prašnimi delci.

Ukrepi za zmanjšanje negativnih vplivov na kvaliteto zraka so:

- redno vlaženje gradbišča in odkritih delov ceste ob suhem in vetrovnem vremenu za preprečevanje prašenja;
- čiščenje vozil pri vožnji vozil z gradbišč na javne površine in prekrivanje sipkih tovorov pri transportu;
- upoštevanje emisijskih norm pri začasni gradbenih objektih ter pri uporabljeni mehanizaciji in transportnih sredstvih.

5.4 BIOSFERA IN BIOTSKA RAZNOVRSTNOST

Vplivi na živalstvo, rastlinstvo in biotope so izjemno kompleksni, saj so dolgoročne posledice, ki jih imajo takšni posegi na biosfero, pogosto zakrite in nepredvidljive. V splošnem pa lahko govorimo, da pride v fazi izgradnje in obratovanja do sledečih vplivov:

- neposredno uničenje rastlin in živali;
- uničenje, zmanjšanje ali poškodovanje habitatov, ki jim služijo za prehrano, razmnoževanje in bivanje;
- slabšanje zdravstvenih razmer za rastline in živali, ki se znajdejo na vplivnem območju prometne infrastrukture (na primer zaradi hrupa, onesnaženja tal in vode);
- prometni objekti ali ograje neposredno vplivajo na migracijske tokove z ustvarjanjem zapore;
- sprememba strukture prostora (deformacija brežin, sprememba vegetacijskih robov, zasipavanje strug in podobno);
- vnašanje tujih rastlin v okolje;
- spreminjanje rastlinskih združb (na primer zaradi vzdrževalnih del – košnje, gnojenja)
- izguba določenih gozdnih in kmetijskih površin.

Ukrepi za zmanjšanje negativnih vplivov na biosfero so:

- pri končni sanaciji površin vnašanje avtohtonih vrst;
- v največji možni meri ohraniti obstoječo vegetacijo;
- izogibanje začasnim posegom v vodotoke;
- kmetijske površine naj bodo zaradi gradnje čim manj prizadete;
- pri sečnji gozda je potrebno preprečiti erozijo in novo nastali gozdni rob čimprej sanirati z zasaditvijo ustreznih drevesnih vrst;
- preprečitev vnosa različnih materialov in emisij iz gradbišča v vodne biotope;
- sonaravna sanacija vodotokov in brežin;
- skrbno načrtovanje lokacij začasni deponij;
- povrnitev začasni objektov v prejšnje stanje po končani gradnji;

- ob izgradnji prometne infrastrukture je potrebno poskrbeti za prehode za prehajanje živali preko ceste oz. železnice;
- sečnja dreves v gozdovih za izgradnjo koridorja naj poteka izven gnezditvene sezone.

Promet je eden izmed dejavnikov, ki s fragmentacijo habitatov, spreminjanjem obširnega prostora za prometno infrastrukturo, onesnaževanjem zraka, voda, tal in povečanim hrupom negativno vpliva na ohranjanje biotske raznovrstnosti. Direktiva navaja nekaj usmeritev, ki bi bile nujno potrebne za zmanjševanje obremenjenosti okolja in narave s strani razvoja prometa v Sloveniji:

- preusmerjanje prometa na okoljsko sprejemljivejše in ne dovolj izkoriščene zmogljivosti (npr. železniški promet);
- izogibanje nepotrebemu ali odvečnemu prometu ter vzpostavitev strukturnega razvoja v industriji in urbanizmu, ki bo transportno manj intenziven;
- tehnična optimizacija vozil in goriv;
- vključevanje načel ohranjanja biotske raznovrstnosti v prometno politiko in razvoj infrastrukture, kar pomeni tudi izogibanje območjem visoke naravovarstvene vrednosti, kolikor je le mogoče;
- preprečevanje in omejevanje negativnih vplivov gradnje infrastrukture in infrastrukturnih dejavnosti na krajine in ekosisteme, ter boljše izkoriščanje obstoječe infrastrukture;
- ustavljanje drobljenja ekosistemov zaradi gradnje novih infrastrukturnih objektov in zagotavljanje ustreznih prehodov za živalske vrste.

Pri izgradnji prometne infrastrukture, ki kot pas zareže v prostor, je posebno pozornost potrebno nameniti tudi habitatnim tipom, ki naj bi jih prednostno ohranjali v ugodnem stanju.

5.5 PREBIVALSTVO IN ZDRAVJE LJUDI

Izgradnja prometne infrastrukture lahko bistveno vpliva na bivalne kakovosti ljudi, ki živijo v bližini prometnic. V fazi izgradnje del se poveča hrup, prah, tresljaji, prihaja lahko do cestnih zapor, obremenitev in motenj v prometu zaradi gradbene in transportne mehanizacije in podobno. V fazi obratovanja izstopa predvsem hrup, ki ga lahko omilimo z različnimi ukrepi kot je na primer zmanjšanje hitrosti, tovornega prometa ali postavitve protihrupnih ograj. Prav tako se spremeni kakovost zraka, pa četudi stopnja onesnaženosti ostane znotraj dovoljenih vrednosti. Med vplivi moramo upoštevati tudi vpliv vibracij na bivalno udobje in objekte ter psihološke reakcije potencialno prizadetih ljudi.

Med bivalne kakovosti lahko uvrstimo tudi samo podobo prostora, krajine, ki s svojimi posebnostmi, naravnimi in kulturnimi pojavi, nosi neko identiteto. Z izgradnjo novih linij v prostoru lahko uničimo ali spremenimo nekatere bistvene elemente oblikovane narave, kar lahko posledično učinkuje na primer na manjšo privlačnost, izjemnost prostora ali pa na izgubo identitete. Prav tako lahko nova gradnja neposredno poruši stare objekte ali spremeni rabo prostora. Vpliva lahko na spremembo kvalitete obdelovalnih površin, rekreacijskih območij in drugih območij večjega obiska ljudi.

Poleg negativnih vplivov pa je potrebno omeniti tudi potencialne pozitivne vplive na tamkajšnje prebivalstvo, predvsem z vidika izboljšanja bivalnih in delovnih pogojev, razbremenitve določenih cestnih povezav, večje povezanosti med naselji, manjše stopnje izseljevanja iz podeželskih predelov Slovenije, večje dostopnosti delovnih mest, spremenjene vloge naselij v prometnem omrežju, razvoja podeželja in večje privlačnosti za lociranje servisnih in gospodarskih dejavnosti, v bližini vozlišč se lahko pojavijo nova žarišča urbanizacije ter drugo. Seveda pa zgolj prometna infrastruktura sama na sebi ni zadosten pogoj za razvoj in rast vplivnosti krajev in razvoja podeželja.

Okoljevarstveni ukrepi za zmanjšanje negativnih vplivov so:

- obseg gradbišča naj bo omejen na širino cestnega telesa;
- primerno oblikovanje obcestnega prostora;
- izogniti se je potrebno prekomernemu transportu po bližnjih ulicah;
- odstrani naj se čim manj vegetacije;
- vnaprej naj se določi mesta odlaganja materiala;
- zasaditev z vegetacijo po končanih delih naj bo v skladu z okolico in celotnim krajinskim izgledom;
- sonaravna ureditev brežin;
- hrupna gradbena dela naj potekajo v dnevnem času;
- uporabljajo naj se delovne naprave in gradbeni stroji, izdelani v skladu z normativi;
- transportne poti in gradbiščni platoji naj bodo izbrani tako, da obremenjenost s hrupom ne bo presegala mejnih vrednosti pri najbližjih stanovanjskih objektih;
- izgradnja protihrupne zaščite;
- izboljšanje zvočne izolacije prostorov;
- za zmanjšanje vibracij uporaba primerne strojne mehanizacije, omejiti maksimalno hitrost vozil in drugi prometno tehnični ukrepi, sanacija udarnih jam;
- obveščanje prizadetega prebivalstva o morebitnih povečanih obremenitvah okolja;
- s primernimi obvozi in signalizacijami urediti celotni začasni prometni režim, da je čim manj moteno delovanje dejavnosti in naselja nasploh;
- z ustreznimi ukrepi nadomestiti rušenje predvidenih objektov (nadomestna stanovanja, odškodnine).

5.6 KULTURNA DEDIŠČINA

Vpliv na varovano območje ali objekt kulturne dediščine je odvisen od prostorskega in družbenega konteksta (stopnja varstva) ter od samega posega oz. njegovih značilnosti. Izvedba projekta ima lahko neposredne, daljinske in kumulativne posledice na okolje.

Vpliv na kulturno dediščino je lahko pozitiven, v kolikor zmanjša stopnjo ogroženosti dediščine, izboljša dostopnost, prepoznavnost, omogoča obnovo kulturne dediščine.

Vpliv pa je lahko tudi negativen, v kolikor izvedba projekta negativno posega v območja, objekte in vplivna območja kulturne dediščine, degradira celovitost dediščine, poškoduje ali celo uniči posamezne prvine dediščine ali spremeni kakovost posameznih značilnosti. Prav tako lahko poseg omeji dostopnost in/ali zmožnost prikazovanja dediščine. Lahko pa tudi kot posledica pride do opustitve rabe oz. neustrezne rabe kulturne dediščine.

Fizično lahko izgradnja prometne infrastrukture vpliva na bližnje spomenike s tresljaji. Izgrajena infrastruktura lahko tudi okrne vsebinsko integriteto kulturnega spomenika v prostoru, saj je lahko dosedanja vpetost spomenika v kulturno krajino v primerjavi z novo obdelanimi površinami in novimi objekti temeljito spremenjena.

Med gradnjo je potrebno upoštevati omilitvene oz. zaščitne ukrepe za arheološka najdišča, ki bi bila morebiti najdena med gradnjo.

Najboljši preventivni ukrep je, da se že pri pripravi projektne dokumentacije upošteva, da trasa ne prečka področij ali delov kulturne dediščine. V kolikor se presodi, da bi poseg vseeno lahko vplival na stanje kulturne dediščine, je potrebno sodelovanje odgovornih na področju ohranjanja kulturne dediščine, ki podajo ustrezna navodila in ukrepe za delo na tem območju.

5.7 KRAJINA

Med gradnjo bodo zlasti na območjih, ki so vidna iz naselij in turističnih točk, predstavljala motnjo v krajinski sliki gradbišča in gradbiščna mehanizacija. Vplivi na vegetacijo in ostale elemente krajine so opisani že v drugih poglavjih.

Novi infrastrukturni koridor bo predstavljal bistveno spremembo v obstoječi krajinski sliki. Kjer bo izgradnja prometnega koridorja posegla v gozdne površine, bo prišlo uničenja in poškodb vegetacije ter odprtja gozdnih sestojev. Vpliv na krajino bo velik tudi zaradi preoblikovanja reliefa (vkop, nasipi, premostitveni objekti). Nova cesta oz. železnica bo spremenila značilno sliko krajine. Najmanj bo to moteče na poseljenih območjih in območjih, kjer je že zgrajena infrastruktura.

Gradbenemu posegu mora slediti biotehnična ureditev, ki vključuje zatravitev in zasaditev z grmovno in drevesno vegetacijo. Negativni vplivi, povzročeni z gradnjo, bodo sčasoma zaradi zatraitve in pogozditve vse manjši.

Manj vpliva na krajino bo tudi na področjih, kjer so predvideni tuneli.

5.8 MATERIALNE DOBRINE

Izgradnja prometne infrastrukture lahko povzroči uničenje različnih materialnih dobrin. Uničenje naravnih virov zadeva potencialne na zemljiščih, ki jih zaseda objekt (cesta, železnica in drugo) in njegovi pomožni objekti. Pri tem gre predvsem za vpliv na gozd in kmetijska zemljišča.

Načrtovanje koridorja mora biti usmerjeno v to, da prečka čim manj stanovanjskih površin. V primeru, da bodo zaradi gradnje koridorja porušeni stanovanjski objekti, je potrebno zagotoviti prizadetim ljudem nadomestna bivališča.

Onesnaženje tal in vpliv na rastlinstvo je predvsem neposredno ob infrastrukturnem koridorju. Vplivi in zaščitni ukrepi v povezavi z rastlinstvom so opisani že v poglavju o biosferi.

5.9 POVZETEK

Zakon o varstvu okolja^[2] v 8. členu določa, da morajo biti mejne vrednosti emisije, standardi kakovosti okolja, pravila ravnanja in drugi ukrepi varstva okolja zasnovani, vsak poseg pa načrtovan in izveden tako, da povzroči čim manjše obremenjevanje okolja. Zato je eden od najpomembnejših pogojev za napredek gospodarstva in družbe v celoti usklajen razvoj ter medsebojna povezanost prometne infrastrukture kot tudi prometnih dejavnosti, ki omogočajo gospodarno, varno in okolju prijazno izvajanje vseh vrst prometa. Za zmanjšanje negativnih vplivov na okolje je potrebno vlaganje v prometno infrastrukturo na način, ki spodbuja sonaraven in ekološko neproblematičen razvoj in dvig kvalitete življenja. Za visoko kvaliteto življenja pa je čisto okolje pogoj in je tako neprecenljivega pomena za trajnostni razvoj.

Vplivi na okolje zaradi izgradnje prometne infrastrukture so relativno veliki. S primernim načrtovanjem in omilitvenimi ukrepi med izgradnjo in obratovanjem pa lahko negativne vplive zmanjšamo na sprejemljivo velikost. V tabeli 5.1 so prikazani vplivi izgradnje in delovanja prometne infrastrukture na okolje ter možni omilitveni ukrepi.

Tabela 5.1: Vpliv transporta na okolje in omilitveni ukrepi

	Indikatorji pritiska	Indikatorji stanja	Indikatorji vpliva	Omilitveni ukrepi
Biološka raznovrstnost, prebivalstvo, rastlinstvo, živalstvo	slabšanje življenjskega okolja (razkosanje življenjskega prostora)	število ogroženih vrst, zavarovana območja	preostala habitatna področja z ohranjeno biotsko raznovrstnostjo	nadomestna področja, mostovi-predori za živali, ureditev odvodnjavanja, protihrupna zaščita, omejitve prometa, omejitve hitrosti, alternativne vrste prevoza, boljša izolacija stavb
Človekovo zdravje	število in vrsta vozil, emisije, vibracije, hrup	število ljudi, izpostavljenih določenim imisijam	spremembe v izpostavljenosti	
Tla	zasedenost površine tal z izgrajeno infrastrukturo, izcedne vode	raba tal, geološki parametri,	spremembe v rabi tal, spremembe geoloških parametrov	ureditev odvodnjavanja, zaščita kvalitetnih zemljišč, uporaba izkopanih materialov
Vode	zasedenost površin z izgrajeno infrastrukturo, izcedne vode	kvaliteta vode, vsebnost določenih snovi	slabšanje kvalitete vod	ureditev odvodnjavanja, izgradnja čistilnih naprav, ozelenitev brežin, načrt intervencije v primeru razlitja
Zrak	emisije, infrastruktura kot vetrni ščit	imisije, ki presegajo mejne vrednosti	slabšanje kvalitete zraka	zasaditev rastlinstva
Podnebje	emisije, lokalni albedo, sproščanje toplote	vsebnosti toplogrednih plinov	globalno segrevanje, nestabilno podnebje	uporaba alternativnih goriv
Materialne dobrine	rušenje objektov, vibracije, kisli plini	količina in njihovo stanje	zmanjševanje števila in slabšanje stanja	zmanjšanje vibracij, načrtovanje trase z najmanj posegi
Kulturna dediščina	izolacija, rušenje objektov, vibracije, kisli plini	število, ohranjenost, velikost področja	zmanjšanje in/ali uničenje (potencialnih) arheoloških najdišč	zmanjšanje vibracij, načrtovanje trase z izogibanjem spomenikom
Pokrajina	izgradnja infrastrukture	vidna kvaliteta	slabšanje vidne kvalitete	primerna arhitektura, primerna zasaditev z rastlinjem

V tej stopnji presoje vplivov na okolje ukrepi za spremljanje in nadzor stanja še niso definirani.

6 OCENA RANLJIVOSTI OKOLJA

Pri gradnji prometne infrastrukture se vedno srečujemo z dilemo kako poseči v prostor, da bo okolje kar najmanj prizadeto, in hkrati najti tehnično najugodnejšo rešitev, ki bo tudi stroškovno ugodna. Vsak poseg v okolje prizadene tudi naravo. Načrtovalčeva naloga je, da izbere tako rešitev, ki ponuja ob najmanjši prizadetosti narave (okolja), največjo korist za človeka.

V okviru presoje vplivov na okolje smo se osredotočili na okolje v ožjem smislu, to je varovanje narave. Zaradi celovitosti smo naravnim vrednotam dodali tudi kulturno dediščino. Prostor je obravnavan v zvezku poročila "Projekt celovitega razvoja tretje razvojne osi – Družbenoekonomski del".

6.1 METODOLOGIJA DELA

Pri iskanju najustreznejše rešitve umestitve tretje razvojne osi v prostor z vidika prizadetosti okolja, je bila uporabljen t.i. "prostorski pristop"^[32]. Na ta način se namesto tehničnih variant umeščanja cest v prostor postavi v ospredje rabo prostora in območja varovanja, in določi koridor, znotraj katerega se potem umesti traso na tehnični način. Tako projektant cestne trase lahko vključi ukrepe za zaščito okolja v proces projektiranja.

Metoda dela je temeljila na prostorski analizi sestavin, ki so povezane z zaščito in varovanjem okolja. Postopki so bili naslednji:

- izbor vseh pomembnih sestavin okolja, ki so vključene v analizo;
- določiti način vrednotenja vplivov in uteži za posamezne sestavine;
- izdelava "modela ranljivosti okolja"¹ z orodji GIS;
- izbor najprimernejše trase na osnovi kriterijev ranljivosti okolja.

Prostorska analiza je bila izvedena s pomočjo programskih orodij ArcGIS. Podatkovne plasti v vektorski obliki smo spremenili v rastrske podatke in s pomočjo orodij za prostorsko analizo izdelali model za določitev koridorja infrastrukturne povezave.

6.2 OPIS PODATKOVNIH VIROV

Izbor podatkovnih plasti je eden od najpomembnejših delov celotnega postopka. Izhajali smo iz zakonskih in podzakonskih aktov, ki opredeljujejo varovana območja narave (glej 2. poglavje). Normativi lahko predpisujejo popolno prepoved poseganja v prostor, ali pa - kot je v večini primerov - določajo pogoje oz. omejitve za posege. Posamezna varovana območja smo uvrstili v skupino območij s strožjim režimom varovanja ali pa v drugo skupino varovanih območij. Območij s popolno prepovedjo poseganja v prostor nismo določili.

Kot območja z večjim režimom varovanja so bili upoštevani:

- Natura 2000^[13] (priloga 1),
- ekološko pomembna območja – jame^[12] (priloga 1),
- zavarovana območja narave² (priloga 2),

¹ V sklopu tega poročila so bili vključeni v izraz "okolje" elementi narave, človeka in kulturna dediščina

- naravne vrednote^[10] (priloga 3),
- najboljša kmetijska zemljišča³ (priloga 4),
- gozdovi – rezervat^[34] (priloga 5),
- varovalni gozd^[34] (priloga 5),
- zajetja^[35],
- vodovarstvena območja – najožje varstveno območje^[35],
- kulturna dediščina (register kulturne dediščine – centri enot)^[36].

Ostala varovana območja so:

- ekološko pomembna območja^[12] (priloga 1),
- ekološko pomembna območja – območje medveda^[12],
- vodovarstvena območja – širše in ožje varstveno območje^[35]
- kulturna dediščina (register kulturne dediščine – območja nacionalne prepoznavnosti z vidika kulturnega in simbolnega pomena krajine⁴)^[36].

Vsaka od skupin je dobila svojo utež v modelu: strožje varovana območja 7-krat večjo od ozadja, ostala varovana območja pa 2-krat večjo od ozadja.

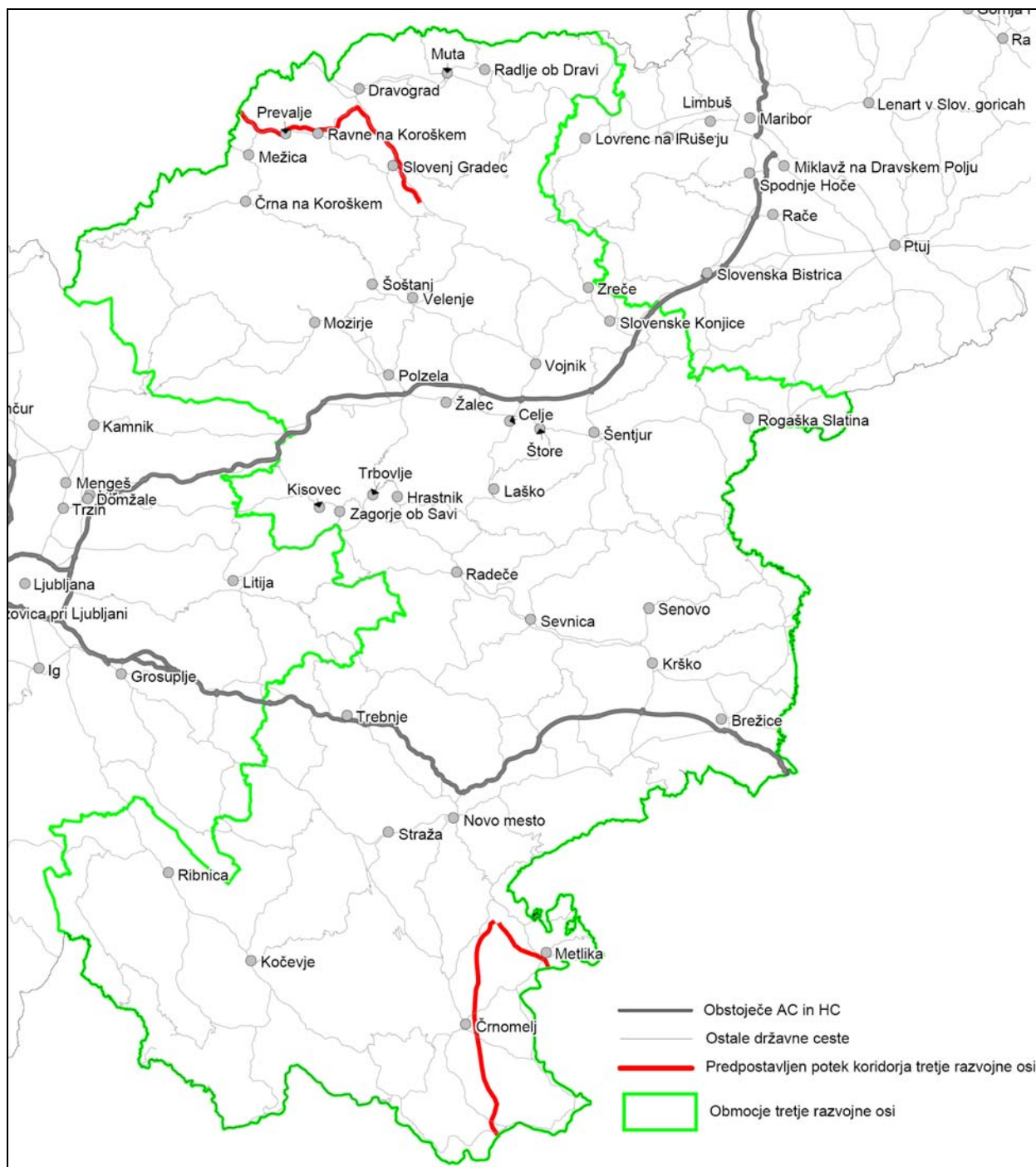
6.3 IZDELAVA POTEKA KORIDORJEV

Eno od izhodišč pri določevanju okoljsko najbolj ugodnega koridorja je bilo, da se koridor določa med dvema točkama, ki ju predstavljata: Turiška vas v bližini športnega letališča pri Slovenj Gradcu na severu in točka med Sodjim vrhom in Dragomljo vasjo (SZ od Metlike) na jugu. Med mejo z Avstrijo in Turiško vasjo je predpostavljena trasa, ki je bila izdelana v okviru Študije variant: Cestna povezava Koroške regije z AC A1^[37] in dogovoru z naročnikom. Trasa poteka od mejnega prehoda Holmec preko Raven na Koroškem do Dravograda in potem mimo Slovenj Gradca do letališča Slovenj Gradec oz. Turiške vasi. Med mejo s Hrvaško in južno točko pri Metliki sta predpostavljene dve varianti, ki temeljita na Študiji variant G ceste med A2 v Novem mestu in mednarodnim mejnim preходом Metlika^[37] ter Študiji idejnih variant cestnega odseka AC Novo mesto - Bela Krajina - Hrvaška na tretji razvojni osi^[38]. Vse tri opisane trase smo zato v izhodišču vzeli že kot določene in iskali koridor samo med zgoraj omenjenima točkama (slika 6.1).

² določena so z akti o zavarovanju;

³ vir: prostorski plani posameznih občin;

⁴ območja kompleksnega varstva kulturne dediščine kot privlačnost je obravnavana pri prostoru (delovna mesta, RRP itd.)

Slika 6.1: Območje predpostavljene poteka koridorja tretje razvojne osi in prostor, kjer se je iskalo okoljsko najbolj sprejemljivo različico

Pri izdelavi modela ranljivosti okolja sta bila izdelana dva scenarija:

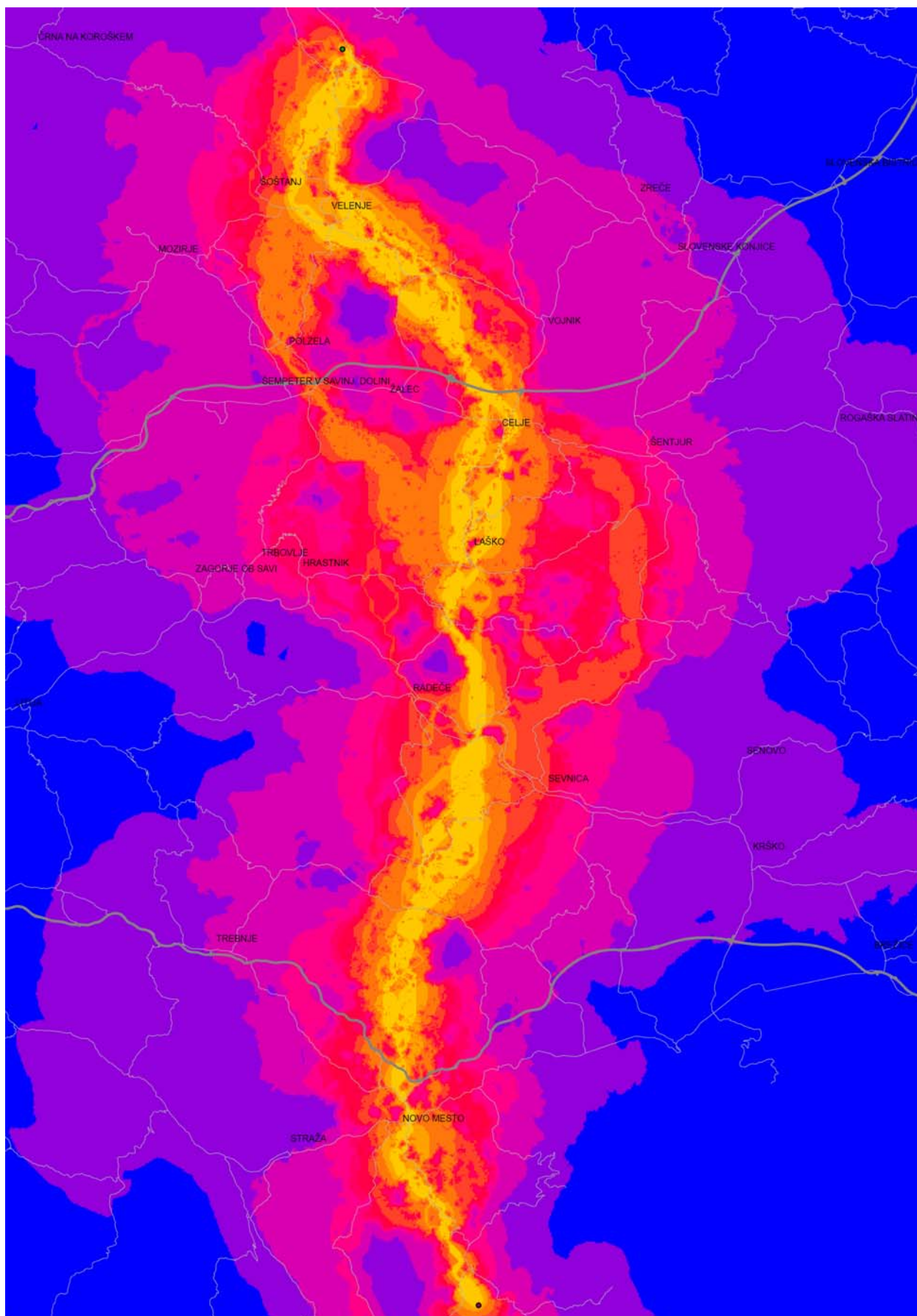
- brez upoštevanja že izgrajenih avtocest in hitrih cest,
- z upoštevanjem že izgrajenih avtocest in hitrih cest.

V scenariju z upoštevanjem že izgrajenih avtocest in hitrih cest se je prostor tretje razvojne osi razdelil na tri dele (severni (prostorski sklop A), osrednji (prostorski sklop B) in južni (prostorski

sklop C) – glede na obe avtocesti), koridorji po posameznih delih pa nujno ne potekajo sklenjeno med sabo. Če niso neposredno sklenjeni, predstavlja povezavo med njimi obstoječa avtocesta oz. hitra cesta. V modelu je bila izgrajenim avtocestam in hitrim cestam pripisana utež 0.

Kot omejitveni dejavnik v modelu ranljivosti okolja v tej stopnji še niso bila upoštevana naselja in možnost izgradnje predorov.

Na sliki 6.2 je prikazan potek okoljsko najbolj ugodnega koridorja (svetlo rumena) v primeru, da ne upoštevamo obstoječih avtocest in hitrih cest. Koridor poteka od začetne točke po predelu blizu obstoječe ceste proti jugu do Graške Gore, kjer se razdeli na dva dela: prvi del poteka še naprej proti jugu in vzhodni strani od Velenja, drugi del pa poteka proti jugozahodu skozi Gaberke in Družmirje, južno od Velenjskega jezera in južno od Velenja, kjer se združi s prej opisanim prvim delom. Koridor poteka naprej proti jugovzhodu, kjer pri naselju Lopata prečka avtocesto. Priključek na avtocesto bi bil možen na že obstoječem priključku Lopata. Koridor poteka potem zahodno od Celja proti jugu do Košnice pri Celju, zahodno od Laškega, čez Gračnico do Brega, kjer prečka Savo. Naprej poteka spet južno do Jelovca, kjer se obrne proti jugozahodu do Trebelnega. Od tam zopet zavije proti jugu do Novega mesta, ki ga obide po vzhodni strani. Pri Stranski vasi južno od Novega mesta se koridor zopet obrne proti jugovzhodu in poteka do Koroške vasi, potem pa proti jugu do področja blizu Dragomlje vasi, ki predstavlja južno točko določenega koridorja.

Slika 6.2: Koridor "najmanjši vpliv na okolje" (rumeno) na območju tretje razvojne osi – scenarij ne vključuje že izgrajene AC in HC

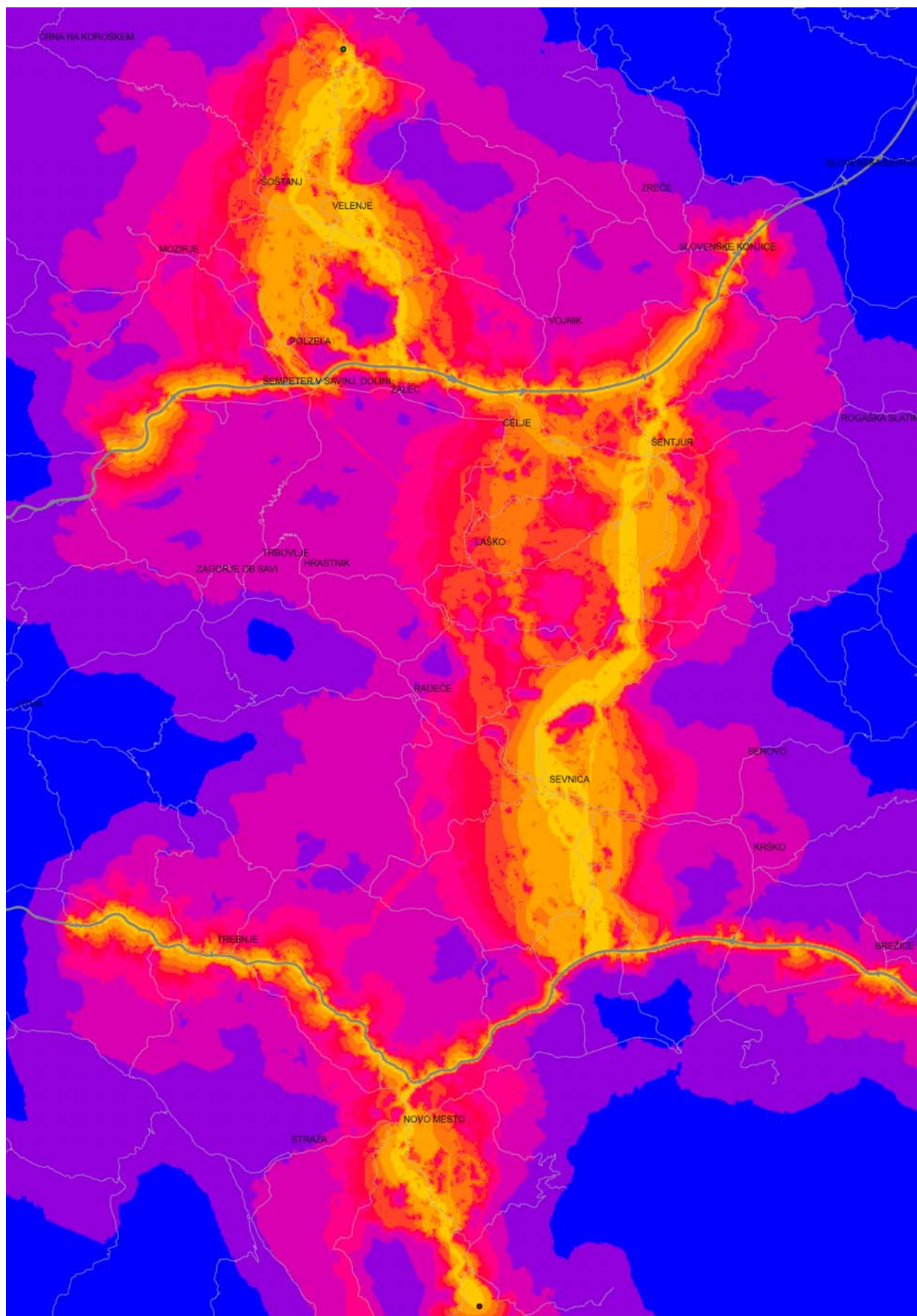
Narejen je bil tudi koridor, ki upošteva že izgrajene avtoceste in hitre ceste in to tako, da predstavlja področje avtoceste in hitre ceste ozemlje, kjer ni vpliva na okolje. Dejansko vpliv na okolje zaradi dodatnega prometa obstaja, vendar ne bi bilo vplivov na okolje zaradi gradnje novih cest. Ta koridor je prikazan na sliki 6.3.

Koridor poteka od začetne točkene severu do Socke po istem koridorju kot prej opisana različica (po predelu blizu obstoječe ceste proti jugu do Graške Gore, kjer se razdeli na dva dela: prvi del poteka še naprej proti jugu in vzhodni strani od Velenja, drugi dela pa poteka proti jugozahodu skozi Gaberke in Družmirje, južno od Velenjskega jezera in južno od Velenja, kjer se združi s prej opisanim prvim delom). Koridor poteka naprej proti jugu po območju obstoječe ceste, kjer se severno od Žalca priključi na avtocesto.

V srednjem delu osi (med obema avtocestama – prostorski sklop B) je koridor pomaknjen na vzhodni del območja tretje razvojne osi. Začne se nekoliko vzhodneje od priključka Dramlje in poteka proti jugu do Šentjurja, Hruševca, Osredka in Prapretna, kjer se obrne proti jugozahodu. Pri Orešju nad Sevnico se koridor zopet obrne proti jugu ob obstoječi cesti do Sevnice. Tam zavije proti jugovzhodu do zaselka Orle in proti jugu mimo Dolenjih Radulj do avtoceste (Kronovo-Dobruška vas). Tukaj se bi bilo možno priključiti na avtocesto na priključku Smednik.

V južnem delu (prostorski sklop C) se koridor z avtoceste odcepi proti jugu pri Novem mestu in poteka po istem koridorju kot prej opisana različica.

Na slikah obeh opisanih scenarijev lahko opazimo še nekaj vzporednih različic koridorjev, ki so sicer okoljsko bolj obremenilne od ravnokar opisanih, vendar še vedno manj od ostalega ozemlja. Tak koridor je pri scenariju brez upoštevanja avtocest (slika 6.2) od Šoštanja preko Polzele do Rimskih Toplic in potem še nekaj manjših delov vzporedno z opisanim koridorjem. Pri scenariju z upoštevanjem avtocest (slika 6.3) je na severnem delu prav tako nakazana različica od Šoštanja preko Polzele do priključka Šempeter. Južno od avtoceste poteka različica koridorja od Celja proti jugovzhodu do Hruševca in potem po že opisani različici proti jugu. Tretja možna različica pa poteka od Celja neposredno proti jugu in se severno od Sevnice priključi na okoljsko najmanj obremenilno različico.

Slika 6.3: Koridor "najmanjši vpliv na okolje" (rumeno) na območju tretje razvojne osi z upoštevanjem obstoječih avtocest in hitrih cest

6.4 RAZPRAVA

Koridorja, opisana v prejšnjem podpoglavju, predstavljata ožji del ozemlja, ki povezujeta začetno in končno izbrano točko, ter hkrati potekata po območjih, kjer najmanj prizadeneta varovane dele okolja. Kot izhodišča za tak izbor so bila vzeta območja, navedena v poglavju 6.2. V primeru, če bi dodali še druge omejitve, bi bil lahko potek koridorja drugačen.

Na potek koridorjev vpliva tudi izbira uteži med posameznimi kazalci, ki jih vključimo v model. V opisanem modelu je imelo ozadje utež 1, območja z večjim režimom varovanja utež 7 in ostala območja varovanja utež 2. V teku dela so bili narejeni tudi scenariji z drugačnim razmerjem uteži. Z zmanjševanjem (manjši poudarek varovanim območjem) njihovega razmerja se je koridor približal najbližji razdalji med obema skrajnima točkama, s tem pa je sekal tudi več varovanih območij. Z večanjem razmerja med utežmi (večji poudarek varovanim območjem) se dolžina koridorja povečuje, hkrati pa koridor poteka bolj vijugasto med varovanimi območji. Če uteži povečamo preveč, dobimo realno nesmiseln koridor, ki tudi tehnično ne bi bil izvedljiv.

Pri pridobivanju in pripravi podatkov je bilo določene podatke potrebno pridobiti iz posameznih aktov, ki so jih večinoma izdale lokalne skupnosti. V teh primerih smo ugotovili, da pri združevanju podatkov iz 66 občin velikokrat prihaja do neskladja in neujemanja, ali med podatki ali pa med šifranti posameznih lastnosti. Zato bi bilo v bodoče za opisano metodo dela potrebno čim več podatkovnih virov združiti na isto plast za celo Slovenijo.

6.5 OKOLJSKE ZNAČILNOSTI PODROČIJ, KI BI LAHKO BILA PRIZADETA

Čeprav je bil z izdelavo koridorjev cilj te naloge že dosežen, smo znotraj koridorja izrisali možen potek prometne infrastrukture (ceste). Na podlagi tega smo lahko primerjali oba scenarija in ugotovili, koliko varovanih območij bi prečkal. Za primerjavo smo izbrali še najkrajšo črto med obema točkama - scenarij najkrajše razdalje. Pri izračunu je bilo predpostavljeno, da cesta poteka po površini, brez predorov in viaduktov, se pa izogiba zazidanim površinam in večjim infrastrukturnim objektom. Rezultati so prikazani v tabeli 6.1. Pri točkovnih objektih je prikazano njihovo število, ki jih preseka cesta, pri ploskovnih pa presekana površina. Za širino prometne infrastrukture je bilo privzeto 100 m.

Pri točkovnih varovanih območjih je potrebno omeniti, da se bi pri projektiranju trase na projektni ravni lahko tem točkam izognili in zato ne predstavljajo pomembnega kriterija v primerjavi med posameznimi koridorji. Zato pa so bolj zanimive primerjave presekov koridorjev in varovanih območij. Kot je moč pričakovati, seka največ varovanih območij koridor najkrajše povezave. V primeru, da bi bil sprejet ta koridor, bi zaradi tehničnih pogojev kar dve tretjini trase potekalo po objektih (predori, viadukti). V tem primeru bi bilo posegov v zavarovana območja bistveno manj, bi bila pa varianta investicijsko predraga.

"Okoljska" koridorja tudi sekata nekaj zavarovanih območij, vendar je njihova površina razmeroma majhna. Največ površine pripada najboljšim kmetijskim zemljiščem in ekološko pomembnim ozemljem. V primeru, da poteka trasa ob robu zavarovanega ozemlja, bi jo bilo pri projektiranju moč umestiti v prostor tako, da ne bi potekala po zavarovanem ozemlju.

Tabela 6.1: Potek koridorjev čez varovana območja

Varovano območje	Okoljski koridor brez AC in HC	Okoljski koridor z AC in HC	Najkrajši koridor
Ekološko pomembna območja – jame	0	0	0
Naravne vrednote – točke	3	3	2
Zavarovana območja – točke	0	0	0
Zajetja	0	1	0
Kulturna dediščina – točke	4	4	21
Skupaj točk	7	8	23
Ekološko pomembna območja	1.365.752	944.135	2.038.189
Ekološko pomembna območja – področje medveda	0	0	0
Natura 2000	253.034	257.655	1.434.015
Naravne vrednote – območja	262.527	175.833	714.982
Zavarovana območja	0	13.864	425.816
Gozdovi - varovalni	118.235	28.462	273.912
Gozdovi - rezervati	0	0	0
Najboljša kmetijska zemljišča	1.333.080	1.289.095	1.896.007
Vodovarstvena območja – režim 1	5.260	0	15.445
Vodovarstvena območja – režim 2, 3, 4	419.415	221.466	229.478
Kulturna dediščina - območja	709.189	407.898	159.628
Skupaj površine (m²)	4.466.492	3.338.408	7.187.472

V tabeli 6.2 so prikazani še podatki za oba celotna "okoljska koridorja". Tudi v tem primeru je ugodnejša različica koridorja, ki upošteva že zgrajene AC in HC. Pri izdelavi idejnih tras za oba koridorja niso bili upoštevani možni predori in viadukti.

Tabela 6.2: Potek celotnih koridorjev čez varovana območja

Varovano območje	Okoljski koridor brez AC in HC	Okoljski koridor z AC in HC
Ekološko pomembna območja – jame	0	0
Naravne vrednote – točke	6	6
Zavarovana območja – točke	0	0
Zajetja	0	1
Kulturna dediščina – točke	5	5
Skupaj točk	11	12
Ekološko pomembna območja	1.806.398	1.384.780
Ekološko pomembna območja – področje medveda	210.423	210.423
Natura 2000	563.003	567.624
Naravne vrednote – območja	430.254	343.560
Zavarovana območja	46.006	59.871
Gozdovi - varovalni	259.575	169.802
Gozdovi - rezervati	0	0
Najboljša kmetijska zemljišča	2.879.701	2.835.715
Vodovarstvena območja – režim 1	5.260	0
Vodovarstvena območja – režim 2, 3, 4	419.414	221.466
Kulturna dediščina - območja	778.869	477.578
Skupaj površine (m²)	7.398.903	6.270.819

7 ZAKLJUČKI

Vsaka človekova dejavnost, ki posega v prostor, ima tudi vpliv na okolje. V današnjem času, ko se vse bolj zavedamo pomembnosti ravnanja z našim okoljem, se v ospredje postavlja tudi premišljeno sprejemanje odločitev o posameznih planih in programih. Z uvedbo postopka strateške presoje vplivov na okolje na ravni politik, programov in planov je zato mogoče zagotoviti okoljsko sprejemljive odločitve na višji, strateški ravni odločanja. Vsako presojanje je načrtna in premišljena, ciljno usmerjena dejavnost, s pomočjo katere tudi v vsakdanjem življenju izbiramo med različnimi možnimi alternativami. Odločitev za izbrano alternativo je odvisna tudi od vnaprejšnje ocene posledic, ki smo jih pripravljene sprejeti.

Tretja razvojna os je zamišljena kot prometno infrastrukturi koridor in je opredeljena kot ena izmed prioritet v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije. V okviru Projekta celovitega razvoja območja tretje razvojne osi so v tem zvezku predstavljena izhodišča za strateško presojo vplivov na okolje, ki bi bila potrebna ob uresničitvi izgradnje prometnega koridorja v okviru tretje razvojne osi.

Območje ob tretji razvojni osi predstavlja v mnogih delih še dobro ohranjeno naravno okolje, drugod pa so bile posamezne sestavine okolja v preteklosti že resno ogrožene. Nove prometne povezave bi morale upoštevati zahteve po čim manjših negativnih učinkih prometa na okolje. Pri iskanju najustrežnejše rešitve umestitve tretje razvojne osi v prostor z vidika prizadetosti okolja, je bila uporabljen t.i. "prostorski pristop". Na ta način se namesto tehničnih variant umeščanja cest v prostor postavi v ospredje rabo prostora in območja varovanja, in določi koridor, znotraj katerega se potem umesti traso na tehnični način. Tako projektant trase lahko vključi ukrepe za zaščito okolja v proces projektiranja. V okviru tega poročila je bil poudarek na okolju, to je človeka, varovane narave in kulturne dediščine.

Izdelana sta bila dva koridorja, ki predstavljata okoljsko najbolj ugoden potek. Prvi poteka od začetne do končne točke sklenjeno, brez upoštevanja že izgrajenih avtocest. Pomembnejša mesta na tem koridorju so: mejni prehod Holmec, Ravne, Slovenj Gradec, Velenje, Celje, Laško, med Radečami in Sevnico, Novo mesto, Metlika, Črnomelj in Vinica. V drugem primeru so bile upoštevane avtoceste, ki razdelijo prostor tretje osi na 3 dele: severnega, srednjega in južnega. V tem primeru poteka "okoljski" koridor po območju tretje razvojne osi v severnem in južnem delu po približno sredini obravnavanega območja, v osrednjem delu pa po vzhodni strani območja. Povezavo med koridorji vseh treh delov predstavljajo že izgrajene avtoceste in hitre ceste. Pomembnejša mesta na tem koridorju so: mejni prehod Holmec, Ravne, Slovenj Gradec, Velenje, Žalec, Celje, Šentjur, Sevnica, Smednik, Novo mesto, Metlika, Črnomelj in Vinica.

Oba koridorja sekata tudi nekaj zaščitenih in varovanih območij, predvsem so to najboljša kmetijska zemljišča in ekološko pomembna območja. Pri iskanju tehnične različice znotraj koridorja (projektni nivo) bi se dalo marsikaterim varovanim območjem izogniti. To velja predvsem za točkovne varovane objekte (kulturna dediščina, zajetja, naravni spomeniki ...), medtem ko bi se varovanim površinam lahko izognili tudi z izgradnjo predorov, ki bi potekali pod varovanimi območji.

Vplivi na okolje zaradi izgradnje prometne infrastrukture so relativno veliki. S primernim načrtovanjem in omilitvenimi ukrepi med izgradnjo in obratovanjem pa lahko negativne vplive zmanjšamo na sprejemljivo velikost.

8 LITERATURA IN VIRI

8.1 CITIRANI VIRI IN LITERATURA

1. Direktiva 2001/42/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 27. junija 2001 o presoji vplivov nekaterih načrtov in programov na okolje;
[URL://www.mop.gov.si/podrocja/cpvo_direktiva_eu.pdf] 31.8.2006
2. Zakon o varstvu okolja. Uradni list RS 41/2004.
3. Uredba o okoljskem poročilu in podrobnejšem postopku celovite presoje vplivov izvedbe planov na okolje. Uradni list RS 73/2005.
4. Strategija prostorskega razvoja Slovenije, MOPE, 2004
5. Osnutek Državnega razvojnega programa Republike Slovenije za obdobje 2007–2013. Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko. Ljubljana, 2006.
6. Strategija razvoja Slovenije (sprejeto 23. junija 2005), UMAR, 2005.
[URL://www.gov.si/umar/projekti/srs/srs.php] 31.8.2006
7. Resolucija o nacionalnem programu varstva okolja 2005–2012. Uradni list RS 2/2006.
8. Zakon o ohranjanju narave. Uradni list RS 96/2004.
9. Uredba o zvrsteh naravnih vrednot. Uradni list RS 52/2002 in 67/2003.
10. Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot. Uradni list RS 111/2004.
11. Pravilnik o označevanju zavarovanih območij naravnih vrednot. Uradni list RS 117/2002 in 53/2005.
12. Uredba o ekološko pomembnih območjih. Uradni list RS 48/2004.
13. Uredbo o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000). Uradni list RS 49/2004 in 110/2004.
14. Uredba o habitatnih tipih. Uradni list RS 112/2003.
15. Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti v Slovenji. MOP, 2001.
[URL://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/okolje/pdf/biotska.pdf] 31.8.2006
16. Zakon o gozdovih. Uradni list RS 30/93 in dopolnitve.
17. Zakon o kmetijskih zemljiščih. Uradni list RS 59/96 in dopolnitve.
18. Zakon o vodah. Uradni list RS 67/2002.
19. Zakon o varstvu kulturne dediščine. Uradni list RS 7/99.
20. Regionalni razvojni program za Koroško razvojno regijo 2007 – 2013. Osnutek.
[URL://www.rra-koroska.si/datoteke/RRP.pdf] 18. 9. 2006

21. Regionalni razvojni program Savinjske regije 2007 – 2013. Področje človeški viri. Delovno gradivo.
[URL://www.rra-celje.si/files/DELOVNO%20GRADIVO%20-%20RRP%202007-13%20-%20ČLOVEŠKI%20VIRI.doc] 18. 9. 2006
22. Regionalni razvojni program za obdobje 2007 – 2013. Področje: Gospodarstvo. Delovno gradivo.
[URL://www.rra-celje.si/files/GRADIVO%20RAZVOJNE%20KONFERENCE%2014.6.2006.doc] 18. 9. 2006
23. Analiza in vrednotenje dosedanjega razvoja, stanja in trendov v prostoru Savinjske regije (RRP savinjske regije, 2007 – 2013). Delovni material.
[URL://www.rra-celje.si/files/Analiza%20Dušanka%20Petek.doc] 18. 9. 2006
24. Regionalni razvojni program Savinjske regije za obdobje 2007 – 2013. Analiza prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti (SWOT analiza) za področje podeželja, dediščine in turizma.
[URL://www.rra-celje.si/files/SWOT%20ANALIZA.doc] 18. 9. 2006
25. Regionalni razvojni program Zasavske regije za obdobje 2007 – 2013. Osnutek.
[URL://www.rcr-zasavje.si/rrp2/docs/RRP_ZASAVJE_osnutek_8_9_06.doc] 18. 9. 2006
26. Regionalni razvojni program Regije Posavja 2007 – 2013. Osnutek.
[URL://www.rra-posavje.si/files/File/rrp%20osnutek.pdf] 18. 9. 2006
27. Regionalni razvojni program Jugovzhodne Slovenije 2007 – 2013. Predlog.
[URL://www.pc-nm.si/docs/celotni_RRP.pdf] 18. 9. 2006
28. Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji. MOP, 2002.
29. Varovana območja narave. Agencija Republike Slovenije za okolje, 2006.
http://eionet-si.arso.gov.si/kazalci/index_html?Kaz_id=4&Kaz_naziv=Varovana%20območja%20narave&Sku_id=1&Sku_naziv=NARAVA%20IN%20POVRŠJE&tip_kaz=1#KAZALEC_TOP 10. 10. 2006
30. Delež zavarovanih površin po kategorijah v Sloveniji. Register zavarovanih območij, Agencija Republike Slovenije za okolje, 2005.
[URL://eionet-si.arso.gov.si/kazalci/index_html?tabela=1&Kaz_id=4&Kaz_naziv=Varovana%20območja%20narave&Sku_id=1&Sku_naziv=NARAVA%20IN%20POVRŠJE&tip_kaz=1#KAZALEC_TOP] 10. 10. 2006
31. Pokrovnost in raba tal. Agencija Republike Slovenije za okolje, 2006.
[URL://eionet-si.arso.gov.si/kazalci/index_html?Kaz_id=1&Kaz_naziv=Pokrovnost%20in%20raba%20tal&Sku_id=1&Sku_naziv=NARAVA%20IN%20POVRŠJE&tip_kaz=1#KAZALEC_TOP] 10. 10. 2006
32. Radakovič, M., Marušič, J. & Juvanc, A.: Načrtovanje cestne povezave na osnovi ranljivosti okolja. Simpozij 3. razvojna os – slovenski projekt 3. tisočletja, Maribor, 21.3.2006
33. Naravovarstveni atlas.
[URL://kremen.arso.gov.si/NVatlas/ewmap.asp]] 4. 8. 2006
34. Gozdovi. Digitalni prostorski podatki. MOP, 2006.
35. Zajetja in vodovarstvena območja. Digitalni prostorski podatki. GeoZS, 2006.

36. Digitalni prostorski podatki o kulturni dediščini, vpisani v register na dan 8.9.2006. MK, Direktorat za kulturno dediščino.
37. Študija variant: Cestna povezava Koroške regije z AC A1. PNG Ljubljana d.o.o., 2006
38. Študija variant G ceste med A2 v Novem mestu in mednarodnim mejnim prehodom Metlika. ACER, d.o.o., Novo mesto, 2001.
39. Študija idejnih variant cestnega odseka AC Novo mesto - Bela Krajina - Hrvaška na tretji razvojni osi. TOPOS d.o.o., Dolenjske Toplice, 2006.

8.2 DRUGI UPORABLJENI VIRI IN LITERATURA

Poročila o stanju okolja v Sloveniji. MOP, 2002.

[URL://www.arso.gov.si/poro~cila/Poro~cila_o_stanju_okolja_v_Sloveniji/] avg. 2006

Poročila o stanju okolja v Sloveniji: okoljski indikatorji. MOP, 2002.

[URL://www.arso.gov.si/poro~cila/Poro~cila_o_stanju_okolja_v_Sloveniji/indikatorji.doc]

M. Marega: Uveljavljanje strateških presoj vplivov na okolje v Sloveniji. REC-ov Bilten, november 2000.

Strokovna priporočila za sodelovanje javnosti pri strateških presojah vplivov na okolje (predlog)

[URL://www.rec-lj.si/projekti/delavnica_spvo/SPVO_priporocila.doc] 14.9. 2006

The SEA Manual. BEACON Building Environmental Assessment CONsensus. Brussels: European Commission, Directorate General for energy and transport, 2005.

Banka cestnih podatkov nov. 2005. Direkcija RS za ceste, 2006.

Občinski prostorski plani posameznih občin na območju tretje razvojne osi.

8.3 UPORABLJENA PROGRAMSKA OPREMA

MS Office 2000 premium. Microsoft Corporation, 2000.

MapInfo 8.0. MapInfo Corporation, 1992-2005.

ArcEditor 9.1 ESRI, 2006.

9 PRILOGE

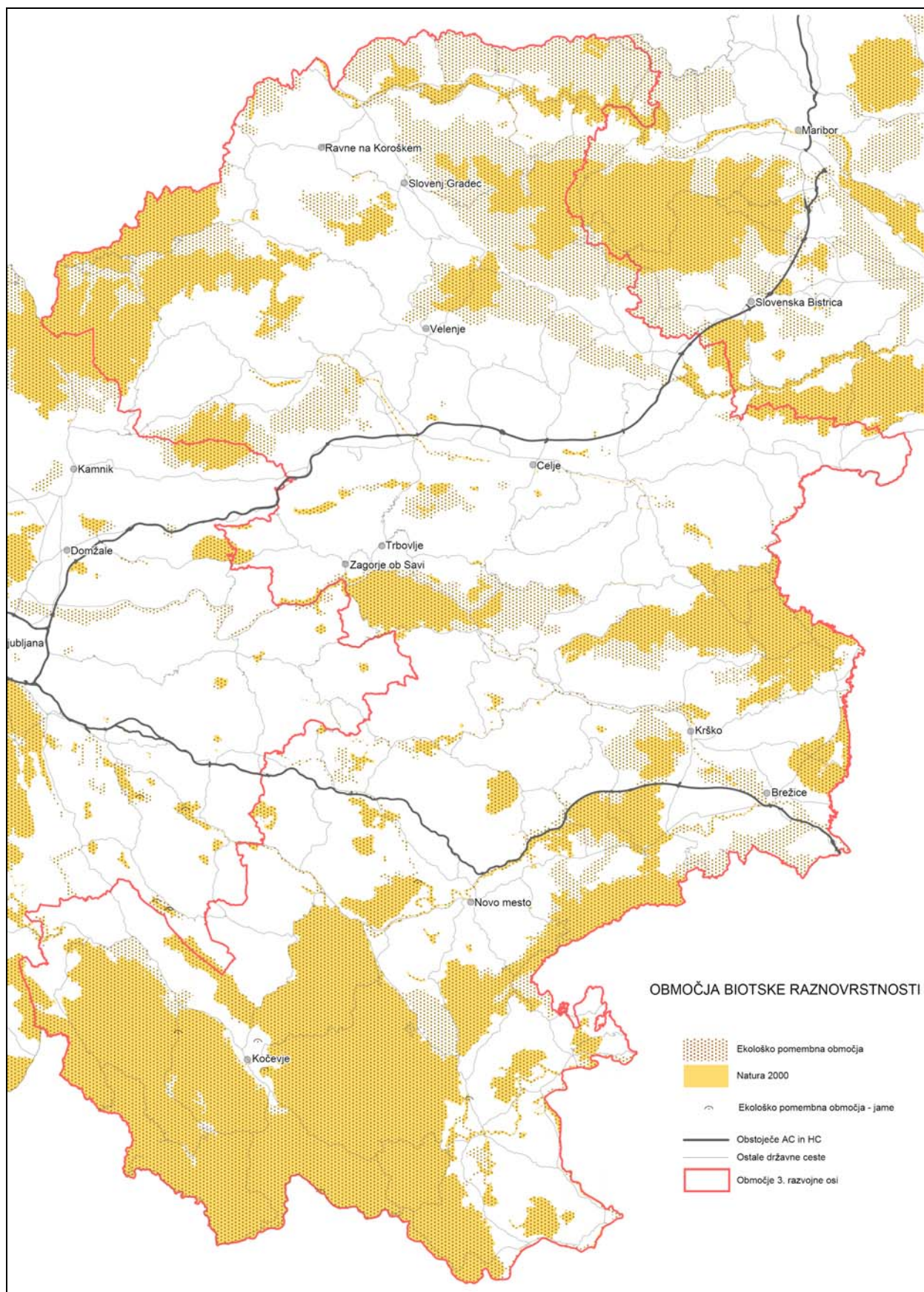
Priloga 1: Varovana območja biotske raznovrstnosti na območju tretje razvojne osi

Priloga 2: Zavarovana območja narave na območju tretje razvojne osi

Priloga 3: Naravne vrednote na območju tretje razvojne osi

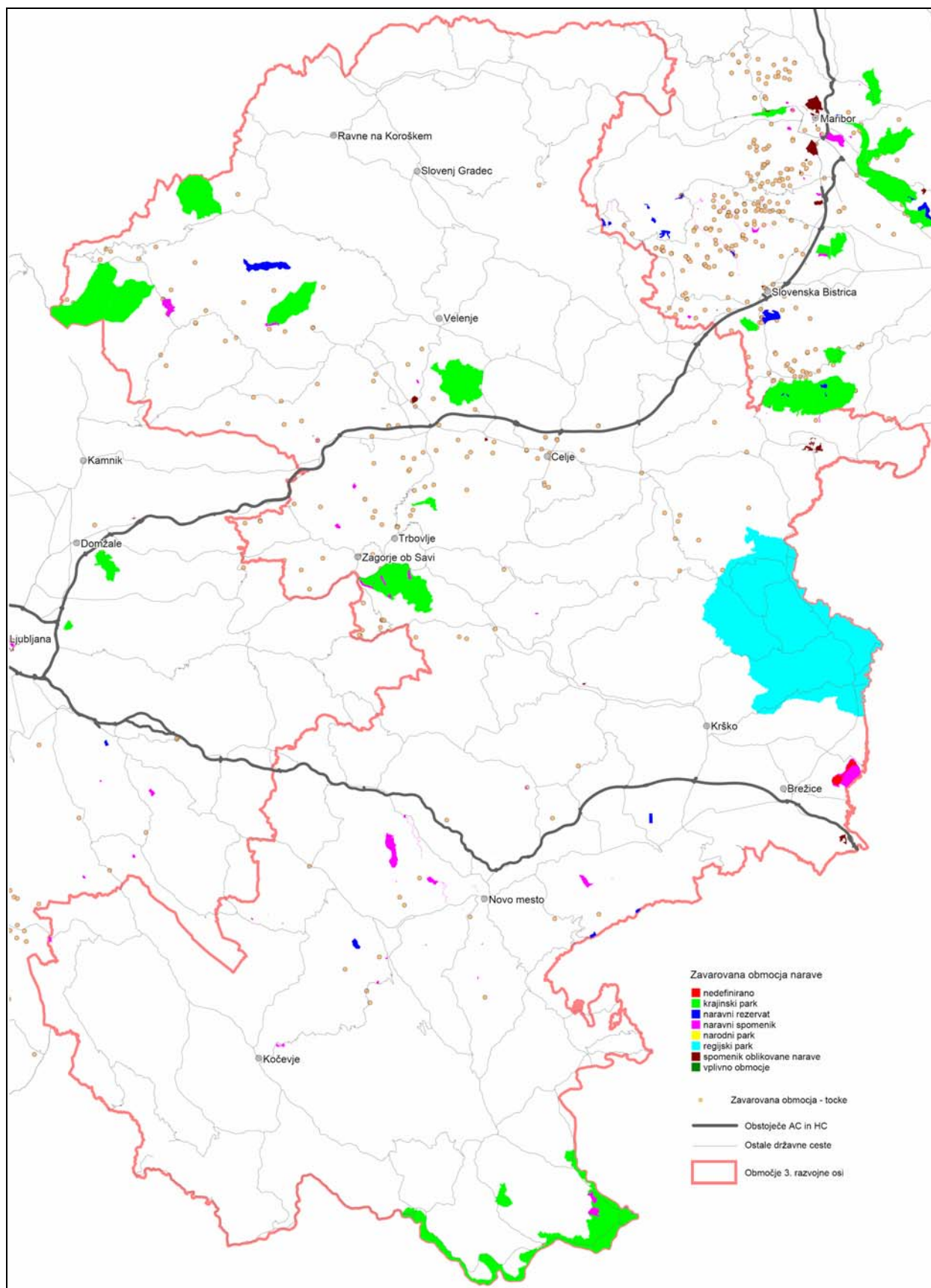
Priloga 4: Najboljša kmetijska zemljišča na območju tretje razvojne osi

Priloga 5: Gozdovi, rezervati in varovalni gozdovi na območju tretje razvojne osi

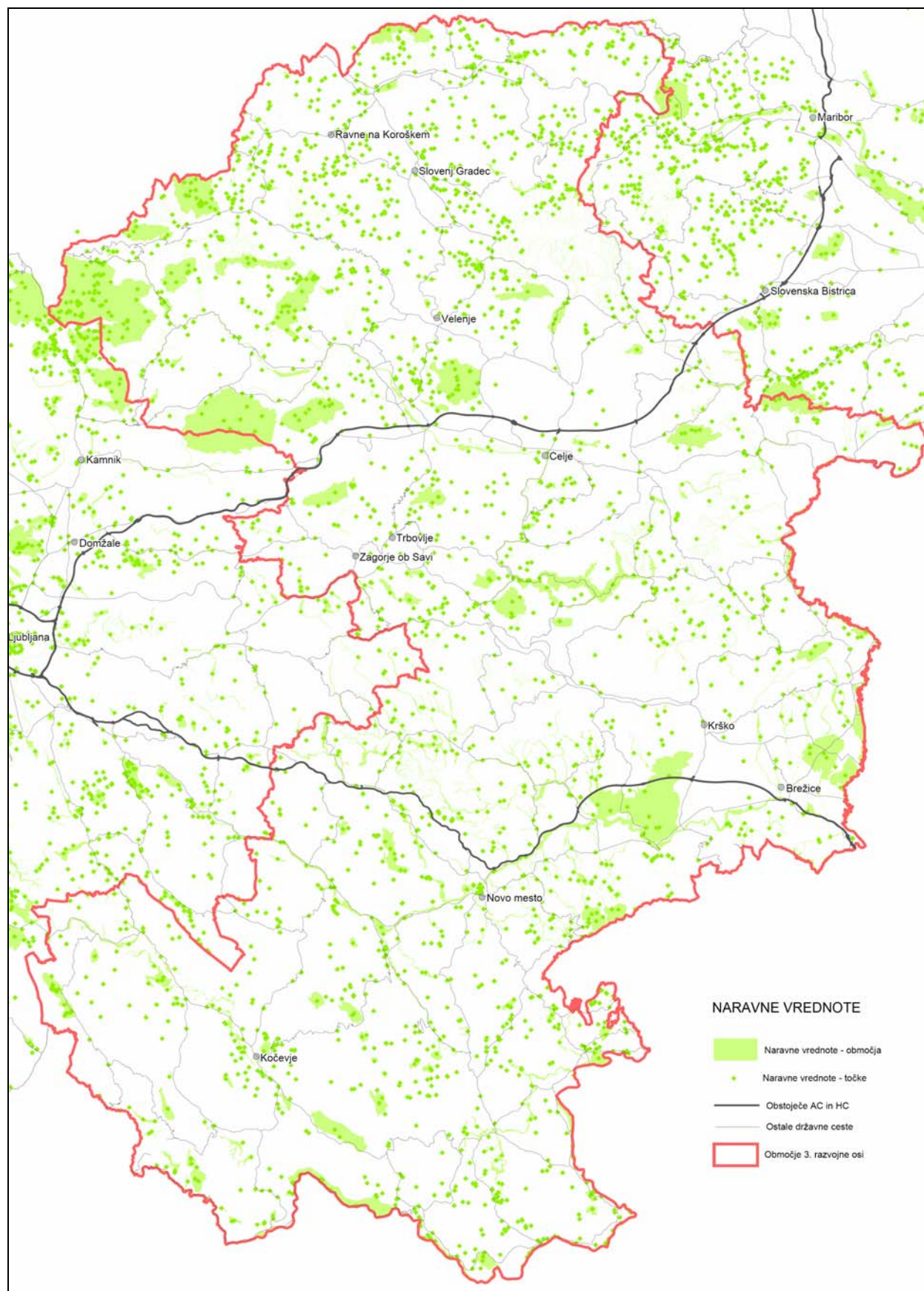
Priloga 1: Varovana območja biotske raznovrstnosti na območju tretje razvojne osi

vir: Uredba o ekološko pomembnih območjih^[12], Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000)^[13], naravovarstveni atlas (<http://kremen.arso.gov.si/NVatlas/ewmap.asp>)^[33]

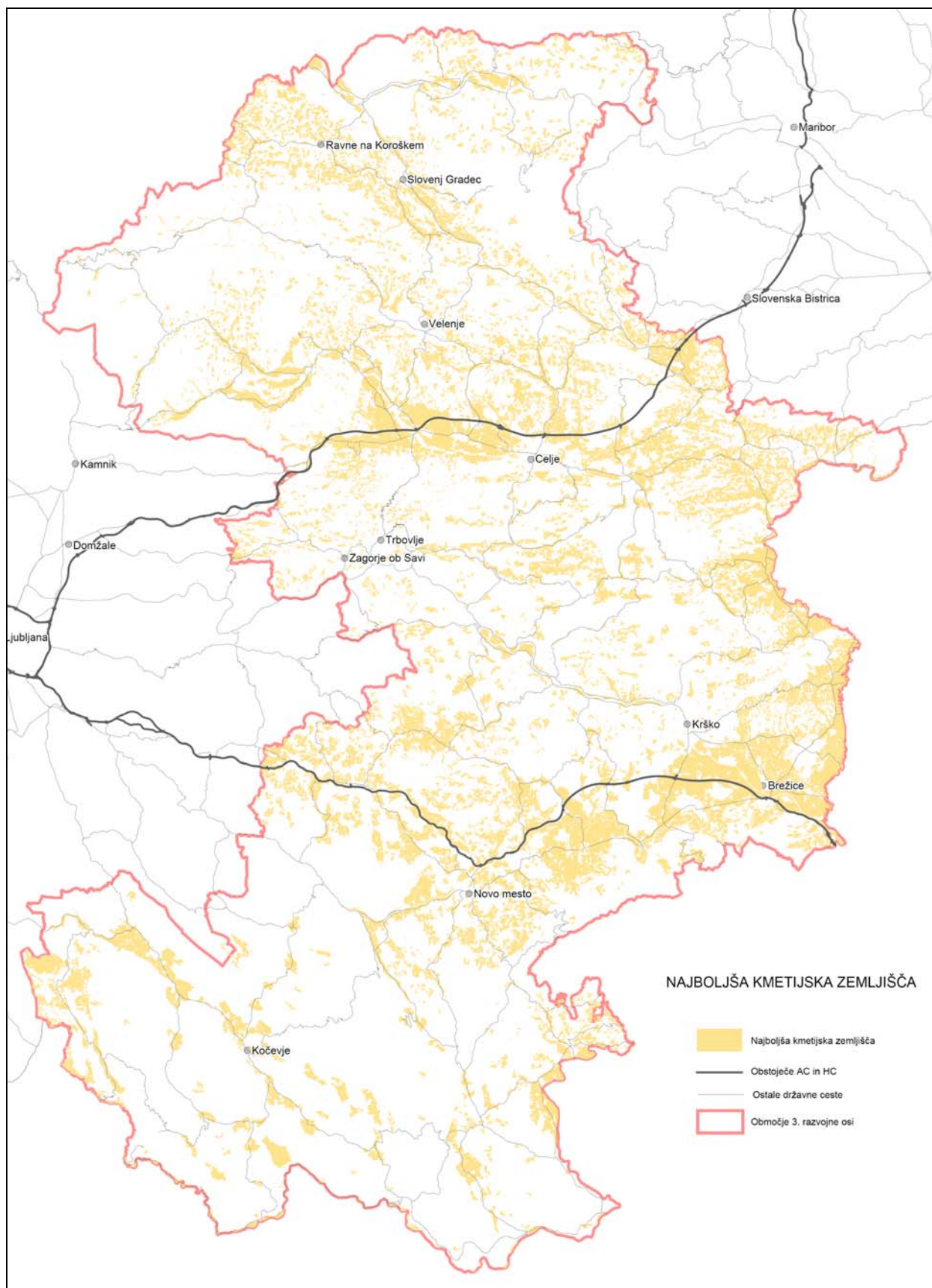
Priloga 2: Zavarovana območja narave na območju tretje razvojne osi

vir: Pravilnik o določitvi in varstvu naravnih vrednot^[10], naravovarstveni atlas
(<http://kremen.arso.gov.si/NVatlas/ewmap.asp>)^[33]

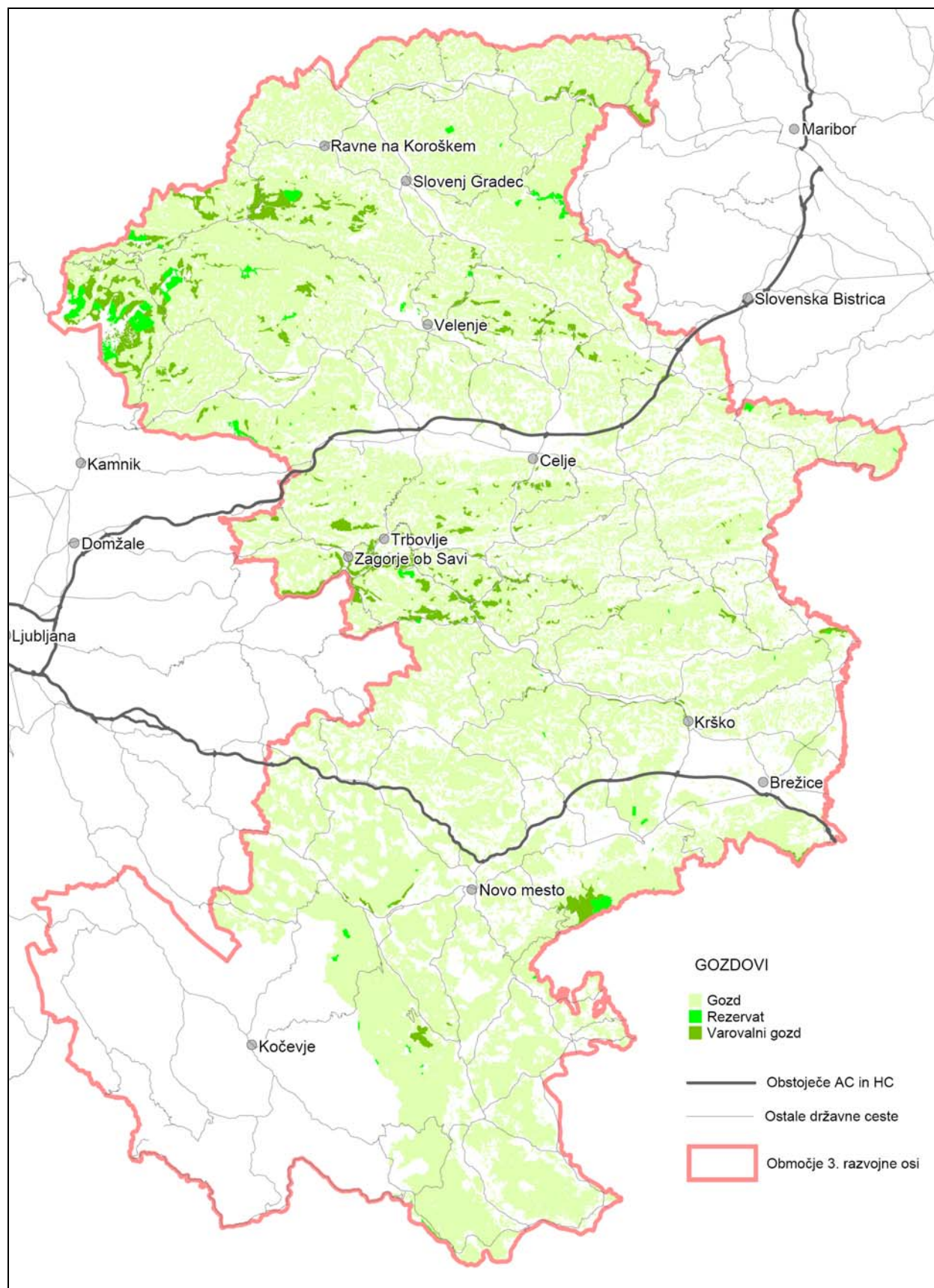
Priloga 3: Naravne vrednote na območju tretje razvojne osi

vir: naravovarstveni atlas (<http://kremen.arso.gov.si/NVatlas/ewmap.asp>)^[33], akti o zavarovanju

Priloga 4: Najboljša kmetijska zemljišča na območju tretje razvojne osi

vir: posamezni občinski prostorski plani

Priloga 5: Gozdovi, rezervati in varovalni gozdovi na območju tretje razvojne osi

vir: MOP, 2006^[34]